

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY FOR EU AFFAIRS

Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği Uygulaması

Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı

Begüm Güler (AB İşleri Uzman Yrd.)

Esra Keleş (AB İşleri Uzman Yrd.)

Özgür Uçar (AB İşleri Uzman Yrd.)

Temmuz 2012
ANKARA

T.C.
AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

Mustafa Kemal Mah. 2082.Cad. No: 4
06510 Bilkent /ANKARA
Tel: 0 (312) 218 1300
Faks: 0 (312) 218 1464
Elektronik Ağ: www.ab.gov.tr

ISBN: 978-605-63175-7-6

Ankara
Temmuz 2012
(300 adet)

Bu rapor Avrupa Birliği Bakanlığı Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı
tarafından hazırlanmıştır.

Baskı
Yapıtış İnş. Taah. Matbaacılık San. ve Tic. Şti.

Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği Uygulaması

İçindekiler

I.	GİRİŞ	1
II.	FİNANSAL İŞLEMLER VERGİSİ KAVRAMI, TÜRLERİ VE ETKİLERİ	4
2.1.	Finans Sektörüne Yönelik Vergiler ve Amaçları	4
2.1.1.	Negatif Dışsallıkların Düzeltilmesi ve Risk İştahının Azaltılması	6
2.1.2.	Son Ekonomik Krizin ve Gelecek Krizlerin Maliyetinin Karşılanması	7
2.1.3.	Kamu Açıklarının Kapatılması ve Küresel Kalkınmanın Desteklenmesi	8
2.2.	Finans Sektörüne Yönelik Vergi Düşüncesinin Gelişimi.....	10
2.3.	Finans Sektörüne Yönelik Vergi Türleri	14
2.3.1.	Finansal İstikrar Katkı Fonu.....	15
2.3.2.	Finansal Faaliyet Vergisi	16
2.3.3.	Finansal İşlemler Vergisi	18
III.	ÜLKE UYGULAMALARI	24
3.1.	AB Üye Devletlerindeki Uygulamalar	26
3.1.1.	Birleşik Krallık	26
3.1.2.	İsveç.....	27
3.1.3.	Belçika.....	28
3.2.	Avrupa Birliği Dışındaki Ülke Uygulamaları	30
3.2.1.	Brezilya	30
3.2.2.	Şili	32
3.2.3.	Türkiye	33
IV.	EKONOMİK KRİZ ve AB’de FİNANSAL İŞLEMLER VERGİSİ YAKLAŞIMI	35
4.1.	AB’de Finansal İşlemler Vergisi Çerçevesi	37
4.1.1.	Komisyon Tarafından Sunulan Finansal İşlemler Vergisi Tasarısı	37
4.1.2.	Tasarıya İlişkin Değerlendirme	40
4.2.	Verginin AB Ekonomisine Olası Etkileri	43
V.	SONUÇ	47

Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği Uygulaması

İşgücü ve ürün piyasaları şoklara karşı doğru tepkiyi veremiyorsa, refah ancak uluslararası finansal akımların “iyi yağlanmış dişlileri arasına bir miktar kum serperek” arttırılabilir.

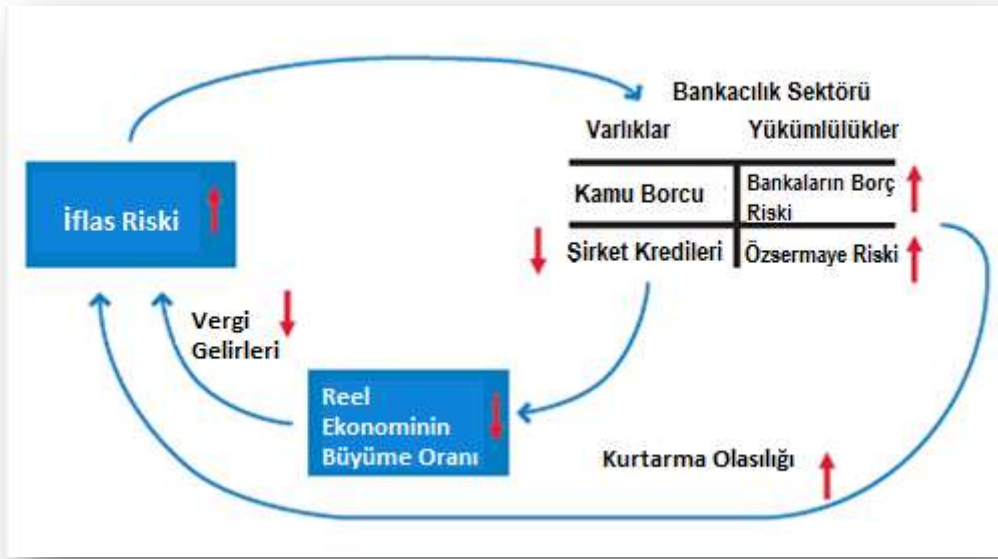
J. Tobin, 1978

I. GİRİş

1970’li yılların sonlarında gelişmiş ölkelerde başlayan finansal serbestleşme politikaları 1980’lerde gelişmekte olan ölkeleri de kapsayacak şekilde yaygınlaşmış ve yurtiçi finans piyasaları ile sermaye hareketleri üzerindeki engellerin kaldırılmasına yönelik yaklaşımlar benimsenmiştir. Böylelikle, uluslararası finans piyasalarında işlem gören sermaye hacmi ve sermaye akımları hızla artarak devasa boyutlara ulaşmıştır. 1990’lı yıllarda, küreselleşen finans sektörünün özellikle gelişmekte olan piyasa ekonomileri üzerinde krizlere sebep olabilen istikrarsızlara yol açabileceği düşüncesinin yaygınlaşmasıyla birlikte, ölkeler dönem dönem farklı yöntemlerle kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol altına alma ihtiyacı duymuşlardır.

ABD’de finans sektöründe başlayan ve kısa sürede reel sektöre ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın diğer gelişmiş ekonomilerine yayılan 2007-2008 ekonomik krizi, kısa vadeli sermaye akımlarının yaratabileceği tehlikelerin bir kez daha gündeme gelmesine yol açmıştır. Son ekonomik krizde de geçmiş krizlerde olduğu gibi, önce tasarruf fazlası veren ölkelerden cari açık veren ölkelere önemli miktarda sermaye girişi yaşanmış, buna bağlı olarak ortaya çıkan aşırı kredi genişlemesi sonucu oluşan varlık balonları ekonomideki dengesizlik ve kırılganlıkların artmasına yol açmıştır. Sermaye akımlarının aniden kesilmesi ile patlak veren kriz hızla derinleşerek, ürün ve istihdam piyasalarına yayılmıştır.

Şekil 1: Finansal Risklerin Kamu Borcuna, Bankalara ve Reel Ekonomiye Yansıması

Kaynak: IMF, (2012), "Global Financial Stability Report: Quest for Lasting Stability", Nisan 2012. s. 56

Bu gelişmeler neticesinde, finans piyasalarının etkinliğini savunan, dolayısıyla piyasa işleyişini aksatacağı düşünülen sermaye hareketleri önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini öne süren neoliberal anlayış sorgulanır hale gelmiştir. Krizle birlikte, finans piyasalarındaki aksaklıkların ve negatif dışsallıkların giderilerek sektörün tekrar asli işlevine dönmesi ve reel ekonominin hizmetine sokulması için yeni düzenlemelere ihtiyaç bulunduğu anlaşılmış ve siyasi ve iktisadi çevrelerde, finans piyasalarının vergilendirilmesine yönelik öneriler tekrar gündeme gelmiştir.

Bu çerçevedeki tartışmalar, küresel finansal krizin yıkıcı etkileriyle sarsılan Avrupa'da da yoğunlaşmıştır. Avrupa Birliği'nde krize karşı ekonomik aktörlerin rolleri ve mekanizmalar gözden geçirilerek yeniden yapılandırılmış, özellikle Mali Birliğin güçlü bir biçimde tesisi için yoğun çalışmalar yürütülmüştür. Öte yandan, küresel finansal kriz tecrübesi, krizi tetikleyebilecek riskli mali kararların alınmasının engellenmesine yönelik tedbirlerin önemini ortaya koymuştur. Bu çerçevede 28 Eylül 2011 tarihinde Avrupa Komisyonu, finans sektöründe spekülasyon alım-satım işlemlerini ve piyasada istikrarsızlığa yol açabilecek faaliyetleri engellemek amacıyla AB çapında Finansal İşlemler Vergisi uygulanmasına ilişkin bir teklif sunmuştur. Finansal araçların (menkul kıymetler, tahviller, hisse senetleri ve türevleri) bankalar veya diğer finans kurumları arasında alım satım işlemlerini vergilendirmeyi öngören teklif, krizle birlikte çöken finans sektörünü tekrar inşa etmek için

büyük maliyetler yüklenen kamu sektörünün, görece düşük vergi oranlarına tabi finans sektörü tarafından desteklenmesi düşüncesine dayanmaktadır. Finans sektörünün vergilendirilmesi önerisinin bir diğer sebebi ise, AB çapında bazı ülkeler tarafından uygulanmakta olan farklı finansal işlem vergilerinin uyumlaştırılması ve böylece finansal hizmetlerde güçlü bir tek pazar oluşturulmasını desteklemektir. 22 Haziran 2012 tarihinde yapılan ECOFIN Konseyi toplantısında her ne kadar teklif üzerinde anlaşma sağlanamamış olsa da bir grup üye devletin Finansal İşlem Vergilerinin yürürlüğe girmesi yönündeki kararlılığı, Birlik tarihinde ilk kez üye devletlerin münhasır yetki alanına giren ekonomik bir konuda “Güçlendirilmiş İşbirliği”ne gidilmesi yolunu açmıştır.

Bu çalışmanın amacı, finans sektörüne yönelik vergileri kavramsal açıdan, ülke örnekleri ile birlikte ele almak ve kriz sonrasında Avrupa Birliği’nde benimsenen Finansal İşlemler Vergisi yaklaşımı ile bu verginin Birlik ekonomisi üzerindeki olası etkilerini değerlendirmektir. Çalışmanın ilk bölümünde, finans sektörüne yönelik vergilerin gelişimi, türleri ve etkileri analiz edilecektir. İzleyen bölümde ise bugüne kadar uygulanan belli başlı Finansal İşlemler Vergisi örnekleri ele alınacaktır. Ardından, Avrupa Birliği’nde finansal kriz ve borç krizi sonrasında bir tedbir olarak sunulan Finansal İşlemler Vergisi yaklaşımı değerlendirilerek, söz konusu uygulamanın AB ekonomisine etkileri çeşitli açılardan analiz edilecektir. Son bölümde ise çalışmanın sonuçları yer almaktadır.

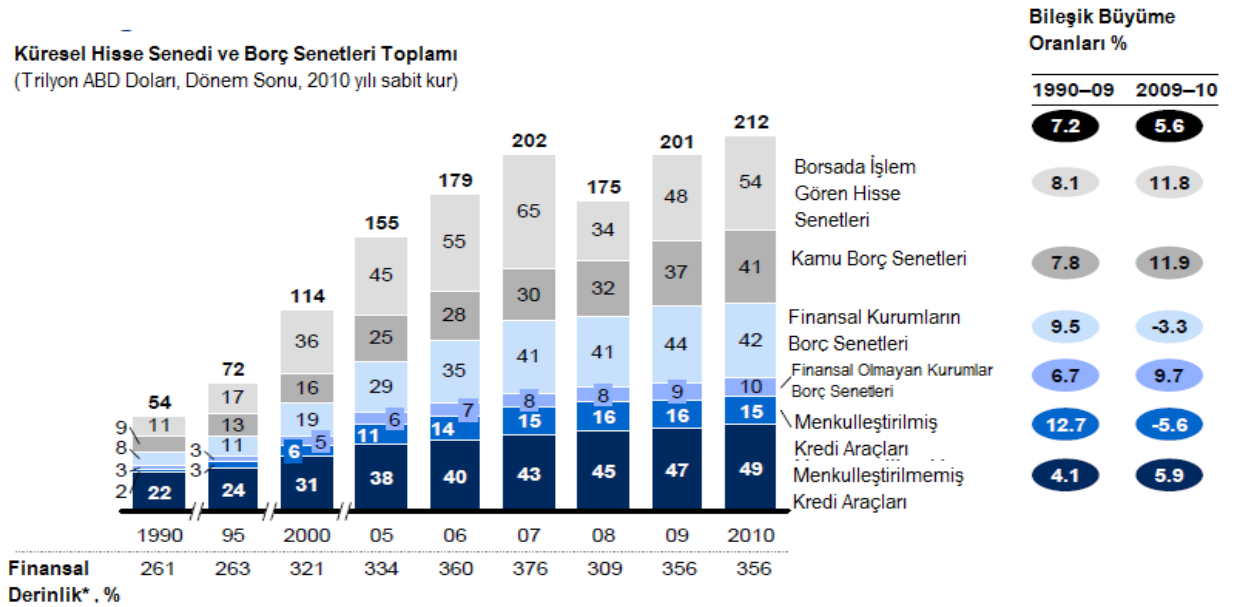
II. FİNANSAL İŞLEMLER VERGİSİ KAVRAMI, TÜRLERİ VE ETKİLERİ

2.1. Finans Sektörüne Yönelik Vergiler ve Amaçları

Finans sektörünün vergilendirilmesine yönelik öneriler uzun bir geçmişe dayanmaktadır. 1929'daki Büyük Buhran'dan başlayarak her ekonomik kriz döneminde özellikle spekülasyon amaçlı uluslararası sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi konusunda çeşitli öneriler ortaya atılmıştır.

Önerilerin çıkış noktası, özellikle 1980'li yılların sonundan itibaren yaşanan serbestleşmeyle hızla artan, diğer üretim faktörlerine göre mobilitesi oldukça yüksek olan finansal sermayenin ekonomik krizlerin ortaya çıkmasında ve derinleşmesinde belirleyici olduğu, ayrıca ülkelerin bağımsız ekonomik politikalar izleme imkânını elinden aldığı ve ekonomik ve politik istikrarı tehdit ettiği düşüncesidir. Bu noktadan hareketle, özellikle uluslararası kısa vadeli - spekülasyon sermaye hareketlerinin kontrol altına alınması gerektiği öne sürülmüştür.

Şekil 2: Finans Sektörünün Küresel Büyüklüğü

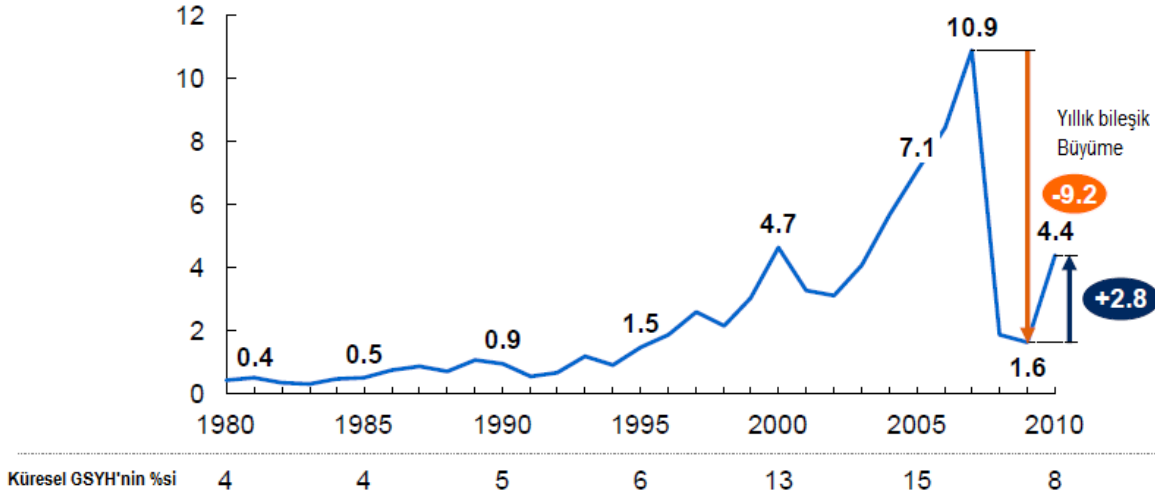

*Finansal Derinlik: Küresel Hisse Senedi ve Borç Senetleri toplamı / Küresel GSYH

Kaynak: Mc Kinsey Global Institute, (2011), "Mapping Global Capital Markets 2011", Eylül 2011. s.25

Şekil 3: Uluslararası Sermaye Girişlerinin* Boyutu: 1980 Sonrası Gelişim ve Krizin Etkileri

1980-2000 Uluslararası Sermaye Akımları
(Trilyon ABD Doları, 2010 Sabit Kur Üzerinden)

Kaynak: Mc Kinsey Global Institute, (2011), op.cit s.27

*: Sermaye Akımları: Yerleşik olmayanlar tarafından yurtdışı varlıkların satın alınması, DYY girişleri, portföy ve kredi girişlerini ifade eder. 79 ülke toplamı alınmıştır.

Bu kapsamdaki tartışmaların tekrar gündeme gelmesinde, ABD’de finans sektöründe başlayan ve kısa sürede reel sektöre ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın diğer gelişmiş ekonomilerine yayılan 2007-2008 ekonomik krizi etkili olmuştur. Büyük ve karmaşık finans kurumlarının kaotik iflaslarının getirdiği kayıpların maliyeti de çok yüksek olmuştur. Krizin ortaya çıkış nedenleri ve ardından yaşanan gelişmeler neticesinde piyasaların etkinliğine inanan hâkim neoliberal görüş sarsılarak, piyasaların etkinliğinin ve yatırımcıların rasyonelliğinin her zaman geçerli olmadığı ve krizin en temel dinamiklerinden olan doğal güdülerin (*animal spirits*) gözardı edilmemesi gerektiği anlaşılmıştır¹. Düzenleme mimarisindeki eksikliklerin de ortaya çıkmasıyla siyasi ve iktisadi çevrelerde, finans piyasalarının vergilendirilmesine yönelik öneriler tekrar gündeme gelmiştir.

Bahse konu vergi önerilerin temel politika amaçları, aşırı risk iştahı da dâhil olmak üzere mali sektörün faaliyetlerinden kaynaklanan negatif dışsallıkların düzeltilmesi, elde edilen yüksek karlara uygun olarak finans sektörünün kamu maliyesine katkısının artırılması ve kriz döneminde finans sektörüne yapılan devlet yardımlarının finansmanıdır. Verginin mali

¹ Güler, B,Ş. (2011), “Avrupa Birliği’nde 2008 Krizi Sonrası Finansal Düzenlemeler: Yeni Kurallar ve Kurumlar İstikrarı Sağlayabilir mi?”, Prof. Dr. Ahmet Gökder’e Armağan: Ekonomi ve Hukuk Üzerine Yazılar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, ss.179-196

piyasaların etkinliğini ve istikrarını arttırmasının yanısıra son krize neden olan makroekonomik gelişmelerle birlikte, maaş ve prim sistemi, bilgi asimetrisi ile devlet yardımlarının yol açtığı aşırı risk iştahı gibi sorunların çözümüne de katkı sağlayacağı düşünülmektedir².

2.1.1. Negatif Dışsallıkların Düzeltilmesi ve Risk İştahının Azaltılması

Finans sektörüne yönelik vergi önerilerinin temel ekonomik gerekçesi, kısa vadeli spekülative finansal akımların varlık fiyatlarında şişkinliklere yol açması sonucu oluşan ekonomik kırılganlıkların giderilmesidir. Finansal işlemlerin vergilendirilmesi nedeniyle işlem maliyetlerinde ortaya çıkacak artışın, işlem hacminin düşmesini sağlayarak fiyat balonları oluşmasının önüne geçeceği düşünülmektedir. Böylelikle spekülative sermaye hareketlerinin reel ekonomi ve makroekonomik istikrara yönelik yarattığı risklerin giderileceği öngörülmektedir.

Bu hususlara ilaveten, vergi ile birlikte finansal kuruluşların aşırı risk alma iştahının azaltılması hedeflenmektedir. Krize giden yolda bankalar başta olmak üzere finansal kuruluşlar tarafından borç verme ve finansal inovasyon konusunda aşırı riskli ve agresif bir strateji izlenmiştir. Bu süreçte bir yandan finansal kuruluşların türev ürünler³ dolayısıyla portföylerinde taşıdıkları risk sürekli artmış, diğer taraftan da türev ürün işlemleri giderek düzenleme ve kontrolün neredeyse hiç bulunmadığı tezgah-üstü piyasalara kaymaya başlamıştır. 1995 – 2001 arası dönemde ikiye katlanarak 100 Trilyon ABD Dolarına⁴ ulaşan tezgah-üstü türev ürünlerin itibari değeri 2000’li yıllarda da hızlanarak artmaya devam etmiş olup, 2007 itibarıyla toplam 596 Trilyon ABD Doları, 2011 yılı Aralık ayı sonunda ise 648 Trilyon ABD Doları seviyesine yükselmiştir⁵.

Bu süreçte, yüksek kar güdüsü ve aşırı risk iştahı ile hareket eden finans piyasalarında dayanak varlığın değeri ve riski referans alınmaksızın fiyatı belirlenen türev ürünler ile

² Uluslararası Para Fonu (IMF), (2010), “A Fair And Substantial Contribution By The Financial Sector - Final Report For The G-20”, Haziran 2010.

³ Türev ürünler, değeri başka bir finansal varlığın veya malın değerine doğrudan bağlı olan ve dayanak varlığın sahipliğinin el değiştirmesine gerek olmaksızın, bu varlıkla ilgili hak ve yükümlülüklerin ticaretine imkan sağlayan finansal araçlar olup riskten (piyasa, likidite, kredi, faiz ve kur riski gibi) korunma, yatırım veya arbitraj amacıyla kullanılmaktadır.

⁴ Uluslararası Para Fonu (IMF), (2002), “Global Financial Stability Report Mart” 2002, s. 34.

⁵ BIS, (2012), “Semiannual OTC derivatives statistics at end-December 2011”, Haziran 2012

dayanak varlıklar arasındaki değer farkının nispi olarak karşılaştıramayacak bir büyüklüğe ulaşmasından kaynaklanan sistemik risk hesaplanamaz boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle, 2010 yılı itibarıyla büyüklüğü Dünya GSYH'sinin (63 Trilyon ABD Doları) 4 katına (257 Trilyon ABD Doları) ulaşan finans piyasalarının kontrol altına alınması ihtiyacı doğmuştur⁶.

Gelinen noktada finansal işlemler vergisi uygulaması ile yeterli sermayeden yoksun, diğer bir deyişle sermaye yapısı zayıf kuruluşların ulaştığı yüksek kaldıraç seviyeleri ve çalışanların risk almasını teşvik eden ücret ve bonus sistemine dayalı iş modeli uygulamalarının vergilendirme yoluyla rehabilite edilmesi amaçlanmaktadır.

2.1.2. Son Ekonomik Krizin ve Gelecek Krizlerin Maliyetinin Karşılanması

Son ekonomik krizde, sıkıntıya düşen finansal kuruluşları kurtarmak için hükümetler önemli miktarda kaynak aktarmışlardır. IMF'nin tahminlerine göre, krizin başlangıcından 2011 yılı sonuna kadar olan dönemde gelişmiş ülkelerin finans sektörüne verdiği net destek tutarı toplamda 1 Trilyon 200 Milyar ABD Doları ile GSYH'nin yaklaşık % 5 seviyesine ulaşmıştır⁷.

Tablo 1: Gelişmiş Ülkeler tarafından Mali Sektöre Sağlanan Destek Tutarı *

	Kamu Borcu ve Sağlanan Diğer Destekler Üzerindeki Brüt Etki (1)	Ekonomik Toparlanmaya Katkı (2)	Kamu Borcu ve Sağlanan Diğer Destekler Üzerindeki Net Etki (1) - (2)
Belçika	7,0	0,3	6,7
İrlanda	41,2	2,7	38,5
Almanya	12,2	1,1	11,1
Yunanistan	6,1	3,4	2,7
Hollanda	14,1	9,2	4,9
İspanya	3,8	2,6	1,3
İngiltere	6,8	1,1	5,7
ABD	5,3	2,1	3,2
Ortalama (%)	6,8	2,1	4,7
Ortalama (milyar ABD Doları)	1,716	517	1,198

* 2011 GSYH'sinin %'si; krizin başlangıcından itibaren kümülatif; Aralık 2011 ve Ocak 2012 verileri. **Kaynak:** IMF (2012), op.cit.

⁶ Uluslararası Para Fonu (IMF) (2012_a), "Global Financial Stability Report, Statistical Appendix", Nisan 2012, syf. 11.

⁷ Uluslararası Para Fonu (IMF) (2012_b), "Fiscal Monitor April 2012: Balancing Fiscal Policy Risks", Mayıs 2012, syf. 23.

IMF tarafından ayrıca, finans sektörüne doğrudan verilen bu destekler dışında, sağlanan hazine garantileri ve kamulaştırmalar nedeniyle kamunun üstlendiği mali yükümlülüklerin toplam maliyetinin 11 Trilyon ABD Doları (8 Trilyon Doları ABD'ye ait) seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir⁸. Euro Bölgesi başta olmak üzere Avrupa bankacılık sektörüne sağlanması gereken likidite ve sermaye desteği nedeniyle, söz konusu mali yükün önümüzdeki dönemde daha da artarak, kamu mali dengesinde daha fazla bozulmalara yol açacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede, bugüne kadar sağlanan ve önümüzdeki dönemde yapılacak bu devlet yardımlarının kısmen de olsa sektörden geri alınması hususu, vergi önerileri için önemli bir meşruiyet kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Bir başka argüman, gelecekte olabilecek krizleri önlemek, diğer bir deyişle krize karşı bir sigorta oluşturmaktır. Bu vergiler, finansal kuruluşlar tarafından alınan riski azaltmaya yönelik uygulanmaktadır. Vergi gelirleri ise gelecek krizlere karşı bir sigorta primi olarak öngörülmekte ve kriz dönemlerinde devreye sokulacak kurtarma operasyonlarının finansmanında kullanılması önerilmektedir.

2.1.3. Kamu Açıklarının Kapatılması ve Küresel Kalkınmanın Desteklenmesi

Mali sektörün vergilendirilmesine yönelik önerilerin diğer amacı yaratılacak ilave gelir ile bütçe açığını azaltmak ve kamu mali dengesini sağlamaktır. IMF'nin yaptığı tahminlere göre, 2007 yılında gelişmiş ülkelerin GSYH'ye oran olarak sırasıyla % - 1,2 ve % 75,4 olan bütçe açıkları ve kamu borç stoklarının alınan bütün mali tebirlere rağmen 2017 itibarıyla % - 2,7 ve % 108,1 seviyesine yükselmesi beklenmektedir⁹. Bu çerçevede, özellikle son yirmi yılda yüksek karların yaşandığı mali sektörün kamu maliyesine katkısının artırılması amaçlanmaktadır.

Krizle mücadele amacıyla devreye sokulan maaş kesintileri gibi harcama azaltıcı politikalar ve dolaylı vergi artışları gibi gelir artırıcı önlemlerden kaynaklanan ekonomik maliyetin yalnızca ücretli kesimlerce karşılanması sosyal adaleti zedeleyen bir etki yaratmaktadır. Krizin asıl sorumlusu olarak görülen ve gelirine oranla oldukça düşük vergi ödeyen veya hiç

⁸ Ibid, s. 21.

⁹ Ibid, s. 61, 67

ödemeyen finans sektörü de bahse konu vergi uygulamaları ile bu maliyete ortak edilmek istenmektedir.

Diğer bir amaç ise bahse konu vergi ile toplanacak vergi gelirleriyle küresel kalkınmanın desteklenmesidir. Birleşmiş Milletlerin tahminlerine paralel şekilde OECD, 2012-2017 döneminde küresel kalkınma ve iklim değişikliği konusundaki kaynak ihtiyacının, diğer bir deyişle finansman açığının yıllık 324 – 336 Milyar ABD Doları olduğunu tahmin etmektedir¹⁰. Bu kapsamda bazı çevrelerce, finansal işlemlerden alınacak vergilerin küresel kamusal malların¹¹ üretiminde, özellikle Birleşmiş Milletler bünyesinde 2000’li yılların sonunda benimsenen Milenyum 2015 Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesi için kullanılması önerilmektedir.

Birleşmiş Milletler Milenyum 2015 Kalkınma Hedefleri¹²

Eylül 2010 Binyıl Kalkınma Hedefleri Zirvesi’nde benimsenen Eylem Planına göre, 2015 yılına kadar ulaşılması amaçlanan hedefler şunlardır:

1. Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak
2. Herkes için evrensel ilköğretim sağlamak
3. Cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadının güçlendirilmesini sağlamak
4. Çocuk ölümlerini azaltmak
5. HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele
6. Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak
7. Kalkınma için küresel bir ortaklık kurmak

¹⁰ OECD (2012), “TUAC, The Parameters of a Financial Transaction Tax and the OECD Global Public Good Resource Gap”, 2010-2020, 15 Şubat 2010, s. 1.

¹¹ Dünya Bankası’na göre küresel kamusal mallar kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasında önemli olan, yeterli düzeyde sunulabilmesi çok sayıda ülkenin işbirliğine ve ortak eylemde bulunmasına bağlı olan ve sınır aşan dışsallıklara sahip olan kaynaklar, hizmetler, kurallar ve politik sistemlerdir. Küresel kamusal mallar sektörlerine göre çevresel (okyanuslar, atmosfer, iklim ve biyolojik çeşitlilik), sosyal (evrensel insan hakları, sağlık, barış ve güvenlik), ekonomik (ticaret rejimleri, finansal istikrar mekanizmaları) ve kurumsal-altyapısal (fiziki altyapı, bilgi ve iyi yönetim) kamusal mallar şeklinde farklı kategorilere ayrılabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekin, A., Vural İ.Y., (2004) “Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2004, Sayı: 12 , s. 324

¹² Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye, Binyıl Kalkınma Hedefleri, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248>, erişim tarihi: 18.06.2012

2.2. Finans Sektörüne Yönelik Vergi Düşüncesinin Gelişimi

Esasen finans sektörüne yönelik vergi önerisi ilk olarak Keynes tarafından ortaya atılmıştır. Spekülasyonun hâkim olduğu piyasaları “kumarhaneye” benzeten Keynes, menkul kıymet işlemlerinin vergilendirilmesi sonucu spekülasyonun azalarak piyasalarda kaynakların etkin dağılımını sağlayacak “doğru” fiyatların oluşacağını, böylelikle uzun dönemde istikrarın sağlanacağını savunmuştur.

1970’lerde uluslararası sermaye hareketlerinin sınırlandırılması ve sabit kur temeline dayanan Bretton Woods sisteminin çökmesinin ardından baş gösteren döviz kurlarındaki aşırı oynaklık, bu sorunun çözümüne yönelik yeni arayışları gündeme getirmiştir. Bu kapsamda James Tobin, ilk olarak 1978 yılında sınır ötesi döviz işlemlerine küçük oranlı bir vergi uygulanması önerisinde bulunmuştur¹³.

Tobin’e göre, sorunun kaynağı kur rejimi değil, uluslararası finansal sermaye hareketleridir. Finansal sermaye hareketleri, ülkelerin faiz oranları arasındaki farkları aşındırmak suretiyle hükümetlerin ve merkez bankalarının ülkenin ekonomik ihtiyaçlarına uygun para ve maliye politikaları izleme imkânını sınırlandırmaktadır. Benzer şekilde, döviz kurlarındaki spekülasyon hareketlerin ülke ekonomileri üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesi noktasında ulusal politikalar yetersiz kalmaktadır.

Fiyat mekanizmasının düzgün çalışarak ekonomileri karşılaştırmalı üstünlükleri olan alanlara, sermayeyi etkin bir uluslararası dağılıma ve hükümetleri ise doğru makroekonomik politikalar uygulamaya yönelteceği şeklindeki dönemin hakim iktisadi varsayımlarına şüpheyle yaklaşan Tobin, uluslararası spekülasyon sermaye hareketleri ve döviz kurundaki volatilité nedeniyle finansal piyasaların istikrarsız olduğunu savunmuştur.

Bu düşünceden hareketle Tobin, spot piyasalarda gerçekleşen döviz işlemlerine (bir para biriminin yabancı bir para birimine dönüştürülmesi) sabit fakat düşük oranlı advalorem bir

¹³ Tobin ilk öneriyi 1972 yılında Princeton Üniversitesinde ders verdiği sırada ortaya atmış, daha sonra 1974, 1978 ve 1996 yıllarında bu önerisini tekrar gündeme getirmiştir. Kaynak: Neil McCulloch, *The Tobin Tax – A Review of the Evidence*, Institute of Development Studies, University of Sussex, 23 March 2011, syf. 13.

vergi uygulanmasını önermiştir. Tobin ilk çalışmalarında vergi oranının % 0,1 ile % 0,5 arasında olmasını önermiş, daha sonra vergi oranının %1'e kadar çıkabileceğini belirtmiştir¹⁴.

Finans piyasalarının “iyi yağlanmış dişlileri arasına bir miktar kum serpecek” bu verginin kısa vadeli spekülâtif işlemler üzerinde önemli ölçüde etki yaratacağı, buna karşın doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve uzun vadeli portföy yatırımları ile mal ticaretine ilişkin işlemler üzerindeki etkisinin sınırlı olacağını savunmuştur. Tobin, önerdiği vergi için küresel düzeyde bir uygulamaya gidilmesini ve buradan elde edilecek gelirlerin doğrudan IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlara aktarılmasını öngörmektedir.

Sermaye hareketleriyle ilgili olarak ortaya çıkan yeni yaklaşımların pek çoğu vergiden elde edilecek gelir üzerinde odaklanmaktayken, Tobin'in vergi önerisinde böyle bir bakış açısı bulunmamaktadır. “Tobin Vergisinin” asıl amacı döviz kurlarında ve piyasalarda istikrar sağlamaktır. Bununla birlikte Tobin, elde edilecek gelirin küresel sosyal amaçlar için de kullanılabileceğini öngörmektedir.

Tobin'in öneriyi ortaya attığı 1970'li yılların sonunda finansal piyasaların görece sığ olması ve sermaye hareketlerindeki serbestleşmenin refah artışı sağlayacağına inanılması nedeniyle, spekülâtif hareketlerden kaynaklanabilecek riskler önemli bir sorun olarak görülmemiş, dolayısıyla Tobin'in vergi önerisi 1990'lı yıllara kadar yaygın bir uygulama imkanı bulamamıştır.

Ancak, küresel sermayenin spekülâtif hareketlerine bağlı olarak patlak veren 1994 Meksika ve 1997 Asya krizleri, Tobin vergisi önerilerini yeniden gündeme getirmiştir. Aynı dönemde, finansal dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasında ilişki olmadığı, finansal dışa açılmanın iktisadi performansı olumsuz etkilediği ve sermaye hareketlerindeki serbestleşmenin finansal istikrarsızlıklara ve krizlere neden olduğunu ortaya koyan pek çok akademik çalışma yapılmıştır.

1990'lı yıllarda artan sermaye hareketleri ve finansal entegrasyon sonucu yaşanan talep patlaması, varlık fiyatlarındaki artış ve banka iflaslarının, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde önemli istikrarsızlıklara yol açtığı görülmüştür. Bu nedenle, Latin Amerika ve

¹⁴ Bileşmiş Milletler Kalkınma Programı, (2010), “Taming Finance By Empowering Regulators: A Survey of Policies, Politics and Possibilities”, Ağustos 2010, s. 9.

Asya’da pek çok ülke sermaye hareketlerini kontrol etmeye yönelik geleneksel tedbirlerin yanısıra, finansal hareketlerde vergi uygulamalarını da devreye sokmaya başlamıştır.

Son ekonomik kriz sürecinde de, finans sektörünün ve finansal işlemlerin vergilendirilmesine yönelik öneriler yaygın bir şekilde tartışılmaya devam etmektedir. 1970 yılından Asya’da finansal bir krizin yaşandığı 1997 yılına kadar olan dönemde dünya GSYH’si içindeki payı yaklaşık % 1 olan küresel cari açık, izleyen dönemde hızla yükselerek dünya GSYH’sinin % 3’üne ulaşmıştır. Hernekadar krizin esas nedenini piyasalardaki yapısal bozukluklar oluştursa da, ABD ve İspanya gibi ülkelerde gayrimenkul fiyatlarının aşırı yükselmesine yol açan kontrolsüz sermaye hareketleri krizin çıkışı, derinleşmesi ve yayılmasında son derece önemli ve kritik bir rol oynamıştır.

Bu soruna çözüm olarak, akademik ve siyasi çevreler, sivil toplum örgütleri ile küresel ve bölgesel kuruluşlar tarafından çeşitli öneriler ortaya atılmıştır. Küresel düzeyde uygulanacak verginin, finansal piyasalara istikrar kazandıracak olmasının yanısıra, küresel yoksulluğun azaltılması ve küresel sosyal politikalar için gelir kaynağı olacağı düşünülmüştür.

2009 yılında Pittsburg’da yapılan G-20 Zirvesinde IMF’den, mali sektörün krizin maliyetine adil ve önemli miktarda katkısının sağlanması için seçeneklerin araştırılması istenmiştir. Bu talebi takiben 2010 yılında IMF tarafından yayınlanan raporda¹⁵ sermaye kontrolleri ile sermaye hareketlerinin sınırlandırılması konusundaki eski IMF politikalarında değişikliğe gidilmiştir. Kriz öncesi dönemlerde sermaye giriş ve çıkışları önündeki engelleri eleştiren ve bu konuda liberal politikaları destekleyen IMF, bahse konu Raporunda belirli durumlarda sermaye hareketlerinin sınırlandırılmasına olumlu yaklaşan bir tavır ortaya koymuştur.

Raporda finans sektörüne yönelik iki vergi seçeneği üzerinde durulmuştur. İlk seçenekte, gelecekte olabilecek krizlerde zor durumdaki finansal kuruluşları kurtarma operasyonlarında kullanılmak üzere finansal kuruluşlara vergi uygulanması öngörülmüştür. İkinci seçenekte ise, finans sektöründeki işlemler üzerinden vergi alınması hususu değerlendirilmiştir. Raporda, mali işlemler üzerinden alınması öngörülen vergi ile daha fazla gelir elde edilmesinin mümkün olabileceği, ancak sistemik riske yol açan sektördeki aşırı büyüklük ve risk alma gibi sorunların giderilebilmesi bakımından finansal kuruluşların karları ve ücret ödemeleri

¹⁵ Uluslararası Para Fonu (IMF), (2010), “A Fair and Substantial Contribution By The Financial Sector: Interim Report for the G20”. 16.04.2010.

üzerinden vergi alınması seçeneğinin tercih edilmesinin daha uygun bir yaklaşım olacağı sonucuna varılmıştır.

G-20 tarafından başlatılan inisiyatifine benzer şekilde, 2010 yılında Avrupa Parlamentosu da Komisyondan AB düzeyinde Finansal İşlemler Vergisi uygulanmasına yönelik çalışmalar yapmasını istemiştir. Pek çok G-20 üyesi ülke tarafından desteklenmekte olan mali işlemler vergisi uygulaması, “Kalkınma için Yenilikçi Finansman Öncü Grubu” başta olmak üzere çeşitli sivil toplum kuruluşunca da benimsenmiştir. Bununla birlikte, sermaye hareketlerinin sınırlandırılması konusunda henüz küresel düzeyde mutlak bir mutabakat sağlanamamıştır.

Kriz öncesi on yıllık dönemde ülkelerin sermaye maliyetini azaltmak ve mali piyasaların rekabet gücünü artırmak için hisse senedi işlemlerine yönelik vergi uygulamalarını azaltma eğiliminde olduğu gözlenmekle birlikte, günümüzde pek çok G-20 ülkesi finansal işlemleri vergilendirmektedir. Bu uygulamaların çoğu, hisse senedi alım – satım işlemleri üzerinden % 0,1 – % 0,5 oranında advolarem vergi tahsil edilmesi şeklinde olup, bahse konu vergilendirme neticesinde ortalama olarak ülkelerin GSYH’sinin % 0,5’i seviyesinde gelir elde edildiği gözlenmektedir¹⁶.

¹⁶ Thornton Matheson, Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence, WP/11/54, IMF, 2011, sf. 4.

2.3. Finans Sektörüne Yönelik Vergi Türleri

Günlük kullanımda Tobin Vergisi, Robin Hood Vergisi veya Finansal İşlemler Vergisi olarak bilinen bu vergiler üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlardan ikisi **finansal kuruluşlardan alınan “Finansal İstikrar Katkı Fonu” (veya Banka Vergisi)** ve **“Finansal Faaliyet Vergisi”**, üçüncüsü ise **finansal işlemler üzerinden alınan “Finansal İşlemler Vergisi”**dir.

Tablo 2: Finans Sektörüne Yönelik Vergiler

	Finansal İstikrar Katkı Fonu (Banka Vergisi)	Finansal Faaliyet Vergisi	Finansal İşlemler Vergisi
Tanım	Finansal kuruluşların risk durumuna göre alınan önleyici vergi - sigorta primi <i>(gelecek krizlerde banka kurtarma operasyonlarına kaynak yaratacak)</i>	Finansal kuruluşların - kar ve ücretleri (FFV1) - aşırı karları (FFV2) - aşırı riskleri (FFV3) üzerinden alınan vergi.	Finansal işlemler üzerinden alınan vergi. <i>(döviz, tahvil, hisse senedi, türev ürünlerin alım satımı gibi)</i>
Amaç	Finansal kuruluşları - Batma riskine karşı sigortalamak, - Kurtarma operasyonlarının maliyetine ortak etmek, - Batan kuruluşlardan kaynaklanacak yayılma riskini önlemek.	Finansal kuruluşların - risk iştahının azaltılması, - Krizin maliyetine katkı vermesi.	Finansal kuruluşların - Son krizin maliyetine katkı sağlaması, - risk iştahının azaltılması.
Vergi Yansıması	Finansal kuruluşlar <i>(ancak komisyon ve faiz şeklinde hizmet fiyatlarına yansıtılarak tüketiciye transferi mümkün)</i>	Finansal kuruluşlar ve çalışanları <i>(ancak komisyon ve faiz şeklinde hizmet fiyatlarına yansıtılarak tüketiciye transferi mümkün)</i>	Tüketiciler <i>(komisyon ve faiz şeklinde hizmet fiyatlarına yansıtılarak tüketiciye transferi kuvvetle muhtemel)</i>

2.3.1. Finansal İstikrar Katkı Fonu

Finansal İstikrar Katkı Fonu uygulamasında, gelecekte finans sektörüne yapılacak devlet yardımlarının maliyetinin karşılanması ve sektördeki aşırı risklerin azaltılması amacıyla bütün finansal kuruluşlara bugünden vergi uygulanması öngörülmektedir. Gelecekteki olası krizlerde mali yapısı zayıf kuruluşları kurtarma operasyonları için bir tür sigorta primi olarak öngörülen bu verginin, bütçeye gelir olarak kaydedilebileceği gibi, ayrı bir fonda toplanması da mümkündür.

Bütün finansal kuruluşlar tarafından yapılacak bu tip bir katkı için tek oran uygulanması önerilmekle birlikte, finansal kuruluşların türüne ve bilanço durumuna göre bu oranın farklılaştırılması da mümkündür. Bilançonun varlık veya yükümlülük kalemleri üzerinden alınacak olan bu vergi, her halükarda finansal kuruluşların taşıdıkları riskin yanı sıra büyüklük, karşılıklı bağımlılık ve ikame edilebilirlik gibi yönlerden sistemik risk üzerindeki etkileri ile orantılı olarak belirlenecektir. Dolayısıyla sistemik riskin azalmasına bağlı olarak öngörülen vergi oranı da azalabilecektir.

Bu fon sayesinde, ekonominin genel istikrarı açısından batmalarına izin verilemeyecek kadar önemli, büyük ve iç içe geçmiş finansal kuruluşlara hükümetlerin mali yardım sağlamak zorunda kalmasının önüne geçileceği düşünülmektedir. IMF tarafından G-20'ye sunulan bu öneriye Birleşik Krallık ve ABD olumlu yaklaşmış, buna mukabil Kanada ve Japonya gibi ülkeler teklife destek vermemiş ve bu konuda bir görüş birliği sağlanamamıştır.

Finansal kuruluşların özkaynaklarının yetersiz olması ve ağırlıklı olarak kısa vadeli sigortasız borçlar ile fonlanmasını, kriz döneminde sektörde görülen kırılganlığın en önemli nedeni olarak kabul eden bazı iktisatçılar tarafından bu yapının değiştirilmesi için yükümlülüklerin vade yapısına göre değişen oranlarda vergilendirilmesi de önerilmektedir.

Sektöre aktarılan kamu kaynaklarını kurtarmaya odaklı bu tür bir Fon, finans sektöründeki pek çok yapısal soruna çözüm getirmekten uzak olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu kapsamda Fonun finans sektöründe istikrarı artırmayacağı ve gelecekte kriz yaşanma ihtimalini azaltmayacağı ileri sürülmektedir.

Gelecekte yaşanabilecek krizlere ve iflaslara karşı açıkça sigorta oluşturan Fon'un, finans sektöründe ahlaki bir soruna yol açacağı da öne sürülmektedir. Finansal kuruluşların iflas tehlikesini ortadan kaldıran ve açık bir güvence oluşturan Fon'un, finansal kuruluşların aşırı risk almasını özendirici bir etki yapabileceği ve böylelikle gelecekte tekrar bir kriz yaşanma ihtimalini artıracak ileri sürülmektedir.

Diğer taraftan, ahlaki tehlike riskinin hâlihazırda da varolduğu, son krizde de görüldüğü gibi zor durumdaki finansal kuruluşlara zaten zımnen güvence sağlandığı, bu sebeple Fon ile en azından gelecekte olabilecek kurtarma operasyonlarının maliyetininin karşılanmasının mümkün hale geleceği de ifade edilmektedir.

2.3.2. Finansal Faaliyet Vergisi

Finansal Faaliyet Vergisi, finansal kuruluşların kurum kazançları ve/veya ücret ve ücret benzeri ödemeleri üzerinden alınması öngörülen bir vergidir. Genel olarak verginin hedefinde finans sektöründe oluşan aşırı kar yer almaktadır. Önemli miktarda gelir getirmesi öngörülen bu verginin piyasa işleyişini aksatmayacağı ve vergide adaletin sağlanması amacına hizmet edeceği öne sürülmektedir. Kapsama dâhil gelir unsurlarına bağlı olarak Finansal Faaliyet Vergisi farklı şekiller alabilmekte ve gelir potansiyeli değişmektedir.

Finansal Faaliyet Vergisi Çeşitleri

Finansal Faaliyet Vergisinin ilk çeşidinde (FFV1) finansal sektöre sağlanan KDV istisnasını telafi etmek amacıyla toplam kurum kazancı ve ücretler dahil yaratılan katma değer vergilendirilmesi öngörülmektedir.

İkinci tür finansal faaliyet vergisinde (FFV2) finans sektöründe oluşan rantın - ekonomik karın (normalin üstünde elde edilen kurum kazançları, ücret ve ücret benzeri ödemelerin) vergilendirilmesi önerilmekte olup, normal kar ve ücret gelirleri vergi kapsamının dışında tutulmaktadır.

Finansal faaliyet vergisinin üçüncü biçiminde (FFV3) ise aşırı riskli faaliyetlerden elde edilen anormal kazançlar vergiye tabi tutulmaktadır.

FFV2'ye benzetmekle birlikte, aşırı riske odaklanan FFV3'te normal kazanç için belirlenen sınır daha yüksek olduğundan vergi matrahı FFV2'ye göre daha düşük olmaktadır.

Finansal Faaliyet Vergisi ile sektörde yaratılan katma değerin vergilendirilmesinin sağlanmış olacağı, aynı zamanda sağlanan vergisel avantajlar nedeniyle oluşan sektörün aşırı büyümesi riskinin telafi edileceği düşünülmektedir. Diğer bir deyişle, finans sektörünün Katma Değer Vergisinden muaf olması ve eksik vergilendirme nedeniyle batmasına izin verilemeyecek kadar büyük ölçeklere ulaşması sorunu, sektörde yaratılan katma değerin vergilendirilmesi sayesinde giderilmiş olacaktır.

Sektörün büyüklüğü dikkate alınarak, oldukça düşük oranlı bir vergi uygulanması durumunda bile önemli miktarda gelir elde edilmesinin mümkün olacağı tahmin edilmektedir. Örneğin İngiltere’de her türlü ücret ödemesinin kapsama dahil edildiği varsayımıyla % 5 oranında bir Finansal Faaliyet Vergisi uygulaması sonucu GSYH’nin % 0,3’ü kadar gelir elde edileceği öngörülmektedir¹⁷. Belirli bir oranının üstündeki kurum kazancının (aşırı karın) da kapsama dahil edilmesi halinde elde edilebilecek gelir miktarı daha da artacaktır.

Uygulama kolaylığı açısından, bu verginin mevcut vergilere paralel şekilde yapılandırılması gerektiği belirtilmektedir. Normalin üstünde oluşan karların vergilendirilmesinin, finans sektöründe aşırı risk alma eğilimini törpülemesi beklenmektedir. Ancak bu verginin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle “normal” gelir ve ücret düzeyinin ne olduğunun netleştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, kazançların başka ülkelere kaydırılması şeklinde ortaya çıkan vergiden kaçınma ve vergi erozyonu riski, diğer seçeneklere (Finansal İstikrar Fonu ve Finansal İşlemler Vergisi) göre bu vergi için daha yüksektir. Bu riski sınırlandırmak için sınır ötesi sermaye hareketlerinin kısıtlanması veya küresel düzeyde ortak bir uygulamaya geçilmesi şeklindeki yöntemlerin gerçekleştirilmesi ise zordur. Bu sebeplerle, bahse konu verginin ülkeler tarafından tek taraflı olarak uygulanması durumunda, vergi planlaması yoluyla kar ve ücret gelirlerinin düşük vergi uygulayan ülkelere kaydırılmaması için vergi oranlarının düşük tutulması önerilmektedir.

Finansal Faaliyet Vergisinin gelir ve etki potansiyeli verginin kapsamına bağlı olarak değişmektedir. Finansal Faaliyet Vergisinin de Finansal İşlemler Vergisi gibi finans

¹⁷ Uluslararası Para Fonu (IMF), (2010), op.cit., s.22

sektöründe daralmaya yol açacağı düşünölmekle birlikte, Finansal Faaliyet Vergisi, gelirin kaynağına ve işlem hacmine bağılı olmaksızın yalnızca finansal kuruluşlara ve çalışanlara elde ettikleri kazanca göre bir yükümlölük getirdiğı için, bu daralmanın Finansal İşlemler Vergisine kıyasla piyasa yapısı ve işleyişı üzerinde daha az belirsizlik yaratacağı tahmin edilmektedir.

Bu yönüyle KDV'ye benzemekle birlikte, KDV'de vergi yükünün nihai tüketiciye transfer edilmesine karşılık, Finansal İşlemler Vergisinde bu yük ağırlıklı olarak finans kuruluşları üzerinde kalmaktadır. Bununla birlikte, tüm ücret ve ücret benzeri ödemelere getirilecek bir vergi yükünün kısmen nihai tüketiciye transfer edilmesi ihtimali de yüksektir. Ağırlıklı olarak normalin üstündeki ticari kazanç ve ücret gelirlerini hedef alan bir verginin ise nihai tüketiciye transfer edilmesi ihtimali daha düşüktür.

2.3.3. Finansal İşlemler Vergisi

Finansal İşlemler Vergisi, finansal piyasalarda gerçekleştirilen finansal işlemler (finansal araçların alım-satımı gibi) üzerinden alınması öngörölen bir vergidir. Finansal İşlemler Vergisinin kapsamına hisse senedi, tahvil ve türev ürün alım-satımları gibi her tür para cinsinden gerçekleştirilen bütün işlemler girebilmekte olup, vergi elde edilen kazanç veya değeri artışı üzerinden değil, işlem değeri üzerinden alınmaktadır.

Verginin kapsamına giren finansal araçlara (döviz, menkul kıymetler, türev ürünler, vb.), işlemin vadesine (spot, kısa ve uzun vade), işlemin gerçekleştiğı piyasalara (birincil ve ikincil piyasalar) ve piyasaların örgütlenme biçimine göre (örgütlü ve tezgüstü piyasalar) Finansal İşlemler Vergisi farklı biçimler alabilmektedir. Örneğın, Finansal İşlemler Vergisinin özel bir türü olan Döviz İşlemleri Vergisi yalnızca yabancı para cinsinden işlemleri kapsamaktadır.

Finansal İşlemler Vergisi Çeşitleri¹⁸

Döviz İşlemleri Vergisi (veya Tobin Vergisi) özellikle yabancı para cinsinden menkul kıymetler ve türev ürünlere (future, opsiyon ve swap sözleşmeleri) dayalı işlemlere uygulanmaktadır. Bu vergi, döviz işlemlerini kontrol etmek amacıyla yapılan idari ve yasal düzenlemeleri destekleyici mahiyette bir uygulamadır.

Sermaye Vergisi veya Kayıt Vergisi sermaye artırımını, borç ve-veya hisse senedi veya tahvil ihracı şeklinde gerçekleşen işletme sermayesindeki artışlar üzerinden alınmaktadır. Her tür işletme sermayesini kapsayabileceği gibi, işletme sermayesinin yalnızca bir kısmına (öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar) veya belirli işletme türlerine (ortaklıklar veya anonim şirketler) uygulanabilmektedir. Kayıt vergileri ise kişilerin bankalardan aldıkları krediler ve-veya ipotekli borç kredileri üzerinden alınabilmektedir.

Banka İşlemleri Vergisi para yatırma ve çekme gibi banka hesap hareketlerine uygulanmaktadır. Genellikle Latin Amerika ve Asya'da uygulanmakta olan bu vergiler banka hesabına yatırılan veya hesaptan çekilen paranın bir yüzdesi olarak uygulanan ad volarem bir vergidir.

Sigorta Primi Vergisi, pek çok G-20 ülkesi tarafından uygulanmakta olup, gelir vergisi ve/veya katma değer vergisi (KDV) yönünden sigortacılık sektörünün az vergilendirilmesini telafi etmek amacıyla sigorta primleri üzerinden alınan bir tür satış vergisidir.

Finans piyasalarındaki kısa vadeli spekülasyon işlemlerinin varlık fiyatlarında önemli sapmalara yol açtığı argümanı, Finansal İşlemler Vergisi önerilerine meşruiyet sağlamaktadır. Finansal İşlemler Vergisi ile ölçülü ve kontrollü bir şekilde artan işlem maliyetlerinin finansal piyasalardaki işlem hacminin düşmesine yol açacağı, böylelikle varlık fiyatlarında temel ekonomik göstergelerle uyumsuz şekilde oluşan spekülasyon balonlarının ortadan kalkacağı ve önemli miktardaki gelir elde edileceği düşünülmektedir.

¹⁸ Matheson T., (2011), "Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence", WP/11/54, IMF, Mart 2011, s. 5

Tablo 3: Finansal İşlemler Vergisinin Piyasa Volatilitesi Üzerindeki Etkisi

Yazarlar	Piyasa Volatilitesi
Hanke v.d. (2010)	Artar veya azalır (Piyasa büyüklüğüne bağlı)
Shi ve Xu (2009)	Artar veya azalır (Spekülatör sayısı üzerindeki etkisine bağlı)
Westerhoff (2003) ve Westerhoff ve Dieci (2006)	Azalır
Ehrenstein (2002, 2005)	Azalır (Vergi oranı likiditeyi etkileyecek yükseklikte değilse)
Mannaro v.d. (2008)	Artar (Piyasada sadece spekülatörlerin olması halinde)
Kaiser v.d. (2007)	Azalır
Bianconi v.d. (2009)	Azalır (piyasa büyüklüğüne bağlı)
Bloomfield v.d. (2009)	Sınırlı etkisi vardır
Hau (1998)	Azalır
Pellizzari ve Westerhoff (2009)	Azalır (Yüksek likiditeye sahip piyasalarda) Etkisi yoktur (Emir sınırı olan piyasalarda)

Kaynak: Neil McCulloch, (2011), "The Tobin Tax – A Review of the Evidence", Institute of Development Studies, University of Sussex, 23 March 2011, syf. 13.

Finansal işlemlerin vergilendirilmesi düşüncesinin ilk olarak Tobin tarafından ortaya atılmasının ardından, siyasetçiler ve sivil toplum kuruluşları tarafından, finansal istikrarı sağlama ve kamuya yeni kaynak yaratma gibi amaçların gerçekleştirilmesi bakımından farklı önceliklere sahip pek çok farklı öneri gündeme getirilmiştir. Tobin'in vergi önerisinin gelir işlevi, istikrar sağlama işlevine göre ikincil önemde olmakla birlikte, esasında son küresel ekonomik krize kadar ortaya atılan önerilerin çoğunda temel amaç finansal istikrarın sağlanmasından ziyade gelir yaratılması olmuştur¹⁹.

Bu çerçevede, kalkınma/yardım odaklı önerilerde piyasa işleyişini aksatmayacak ve finansal kuruluşlar üzerinde sınırlı etki yapacak şekilde % 0,005 oranında asgari bir vergileme öngörülmüştür. Bu dönemdeki finansal işlemler vergisi önerilerinde Milenyum Kalkınma Hedeflerinin finansmanı amacı öne çıkmıştır. Gelir odaklı finansal işlemler vergisi önerilerinin yıllık 20 – 30 Milyar ABD Doları gelir yatacağı öngörülmüştür. (bkz. Tablo 4.)

¹⁹ Ibid, s. 12.

Literatürde finansal işlemler vergisi için önerilen oranlar geniş bir aralıkta değişmektedir. Ortaya atılan önerilerde, piyasanın normal işleyişini etkilemeyecek ve likidite sorunlarına yol açmayacak optimum vergi oranı belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda finansal işlemler vergisi için % 0,5 ile % 0,01 arasında değişen farklı oranlar uygulanması önerilmektedir. Bu vergiler sonucu, finansal piyasalardaki işlem hacminde % 25 ile % 75 arasında değişen oranlarda daralma yaşanacağı tahmin edilmektedir. Bu vergilerden elde edilmesi öngörülen gelir miktarı ise, uygulanacak vergi oranı ve buna bağlı olarak işlem hacminde meydana gelecek daralmaya bağlı olarak değişmektedir.

Finansal işlemler için öngörülen oran kadar verginin kapsamı da tartışmaların odak noktasında yer almaktadır. Vergi tabanını oluşturan finansal araçlar ve piyasa oyuncuları bakımından finansal işlemler vergisi önerileri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Tobin spot döviz piyasası işlemlerine odaklanmışken, son dönemdeki önerilerde vergi tabanı genişletilmek suretiyle, organize ve tezgah üstü piyasalarda ulusal para ve döviz cinsinden yapılan türev ürün işlemleri ile tahvil ve hisse senedi işlemleri de kapsama alınmıştır.

Piyasa aktörleri bakımından ise, Tobin'in önerisinde piyasadaki bütün oyuncuların vergiye tabi olmasına karşılık, başka bazı önerilerde Merkez Bankaları ve bireysel yatırımcıların kapsam dışında tutulması öngörülmektedir. Bununla birlikte, finans piyasalarındaki yatırımcıların türüne göre farklı oranlarda vergi uygulanması söz konusu olabilmektedir. Bankalar gibi yüksek esneklik düzeyine sahip segmentler için düşük bir oran uygulanması, düşük esnekliğe sahip finansal olmayan kuruluşlar bakımından ise daha yüksek vergi oranları önerilmektedir.

Diğer taraftan vergi oranı, işlem türü bazında farklılık arz edebilmektedir. Geleneksel döviz işlemleri için öngörülen oran düşük tutulurken, belirli türev ürünler veya hisse senetleri için yüksek bir oran belirlenebilmektedir. Finansal araçların türüne göre farklılaşan vergi uygulamasının değişik piyasa aktörleri üzerinde farklı etkileri olmaktadır. Örneğin, geleneksel döviz işlemlerine ve faize endeksli tezgahüstü türev işlemlere uygulanan finansal işlemler vergisinin, bankalar ve diğer finans kuruluşları (daha küçük bankalar, hedge fonları, emeklilik fonları gibi) üzerinde etkileri olmaktadır. Diğer taraftan, dövizle bağlı tezgahüstü türev işlemler vergisi ise diğer finansal kuruluşları, özellikle hedge fonları ve finansal olmayan kuruluşları etkilemektedir.

Coğrafi olarak verginin uygulama alanı konusunda da herhangi bir yeknesaklık bulunmamaktadır. Birçok öneride, finansal işlemler vergisi için küresel ortak bir uygulama gerekli görülmekle birlikte, bunun zorluğu ve hatta imkânsızlığı düşünüldüğünden bu tür bir verginin NAFTA ve AB gibi bölgesel düzeyde uygulanabileceğine yönelik görüşler de bulunmaktadır. Bu önerilerde, bölgesel bir finansal işlemler vergisi uygulamasının başarılı olabilmesi için, uygulamanın döviz ve türev piyasası işlemlerinin yoğunlaştığı ülkeleri (ABD, Birleşik Krallık, İsviçre ve Singapur gibi) kapsamı gerektiği değerlendirilmektedir. Finansal işlemlerin coğrafi dağılımına bakıldığında, geleneksel döviz piyasası veya tezgahüstü türev ürünlerde dünyadaki toplam işlem hacminin yarısı ABD ve Birleşik Krallık'ta gerçekleşmektedir.

Sonuç olarak, finansal işlemler vergisinden elde edilecek gelirin miktarı, işlem türü, yatırımcılar, verginin uygulanacağı coğrafi alan gibi kriterler bakımından verginin kapsamı ve oranına bağlı olarak belirlenecektir. Bu nedenle finansal işlemler vergilerinin gelir potansiyeli yıllık 10 Milyar ABD Doları ile 1 Trilyon ABD Doları gibi geniş bir aralıkta değişmektedir.

Tablo 4: Finansal İşlemler Vergisine İlişkin Seçilmiş Gelir Tahminleri

Kaynak	Vergi Kapsamı	Vergi Oranı (%)	Gelir Tahmini (milyar ABD Doları)
Pollin et al. (2002)	ABD hisse senetleri,	0,5	28-55
	ABD Devlet Tahvilleri	1	21-42
	ABD Özel Sektör Tahvilleri	1	11-22
	ABD Future	0,002	1-3
	ABD Opsiyon	0,5	3-7
	ABD Swap	0,2	2-4
	Toplam		66-132
Schmidt (2007)	USD Spot, Forward ve Swap	0,005	28,4
	GBP Spot, Forward ve Swap	0,005	12,3
	EUR Spot, Forward ve Swap	0,005	5,6
	JPY Spot, Forward ve Swap	0,005	5
	Toplam *		33,4
Schulmeister (2008)	Küresel Hisse Senedi	0,01	6,6-7
	Küresel Tahvil	0,01	1,4
	Küresel Türev Ürünler (döviz)	0,01	110,147
	Türev Ürünler(tezgahüstü)	0,01	83-111
	Toplam		202-266
Spratt (2006)	USD spot ve türev ürünler	0,005-0,01	10,7-20,9
	EUR spot ve türev ürünler	0,005-0,01	4,3-8,4
	JPY spot ve türev ürünler	0,005-0,01	2,5-4,9
	GBP spot ve türev ürünler	0,005-0,01	2,1-4,1
	Toplam		19,6-38,3

* Ortak işlemler iki kez hesaplamaya dahil edilmediği için genel toplam her bir kalem toplamından daha düşüktür.

Kaynak: IMF, (2010), op.cit

III. ÜLKE UYGULAMALARI

Ani ve büyük hacimli sermaye giriş-çıkışının yarattığı istikrarsızlık, finansal krizler sonrasında bazı ülkelerin sermaye hareketlerini kısıtlayıcı politikalardan biri olan finansal işlemlerin vergilendirmesi yöntemine başvurmasına neden olmuştur. Finansal işlemler vergisi, son on yılda daha sık gündeme gelen ve bu günlerde özellikle Avrupa Bölgesi'nde gittikçe hararetlenen bir tartışma konusu olmuştur.

1996 yılına kadar sadece Avusturya'da uygulanan finansal işlemler vergisi, 1999 yılı ortalarında yaşanan krizlerin de etkisiyle Arjantin, Brezilya, Ekvator ve Venezuela'da da yürürlüğe konulmuştur. 2005 yılına gelindiğinde söz konusu uygulama, çoğunluğunu Güney Amerika ve Asya Pasifik ülkelerinin oluşturduğu 13 ülkeye yayılmıştır²⁰. Tablo 5'te mevcut finansal işlemler vergisi uygulamalarına örnekler yer almaktadır. Bu bölümde AB ülkeleri, bazı gelişmekte olan ülkeler ile Türkiye'deki finansal işlemler vergisi uygulamaları ele alınacaktır.

²⁰ Coelho I., (2009), Taxing Bank Transactions – The Experience in Latin America and Elsewhere, Financial Institutions and Instruments – Tax Challenges and Solutions, ITD Global Conference, Beijing. sf.1

TABLO 5: MEVCUT FİNANSAL İŞLEMLER VERGİSİ ÖRNEKLERİ

Ülkeler	Vergi Geliri (milyarDolar)	Varlık Çeşitlerine Uygulanan Vergi Oranları				
		Hisse Senedi	Tahvil/Borç senetleri	Opsiyonlar (Vade Öncesi Satışlar)	Vadeli İşlemler	Sermaye Vergisi
Hong Kong	2,79	10 baz puan				
Hindistan	1,22	hisse senedi fiyatı üzerinden % 0,25; günlük işlemlerden % 0,025 oranında damga vergisi	Damga vergisi alınmaktadır	prim üzerinden % 0,017 oranında; işlem fiyatı üzerinden % 0,125 oranında	satış fiyatı üzerinden (delivery prices) % 0,017 oranında	sermaye oluşumu üzerinden % 0,1-% 0,4 oranında
Güney Kore	6,08	şirket payları üzerinden % 0,5 oranında				
Güney Afrika	1,41	hisse senedi değeri üzerinden % 0,25 oranında				1 milyon İsviçre Frangını aşan hisse senedi ihracı üzerinden % 1 oranında
İsviçre	2	yurtiçi hisseleri üzerinden 15 baz puan; yurtdışı hisseleri üzerinden 30 baz puan	tahvil ihracı üzerinden 6-12 baz puan			
Tayvan	3,3	30 baz puan	Tahvil anaparası üzerinden 10-60 baz puan	prim üzerinden 10 baz puan	vadeli işlem faiz oranı üzerinden 0,025 baz puana kadar; hisse senetleri indeksleri üzerinden yapılan ve diğer vadeli teslim işlemlerinden 6 baz puana kadar	
Birleşik Krallık	5,86	ikincil piyasadaki hisse senedi ve iştirak satışları üzerinden % 0,5 oranında damga vergisi		işlem fiyatı üzerinden 50 baz puan (işlemin gerçekleşmesi halinde)	satış fiyatı üzerinden (delivery prices) 50 baz puan	
Toplam	22,66					

Kaynak: Matheson T., (2011), *Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence*, IMF Working Paper Series

3.1. AB Üye Devletlerindeki Uygulamalar

3.1.1. Birleşik Krallık

Finansal işlem vergilerinin en yaygın uygulamalarından biri finans sektörünün merkezi konumundaki Birleşik Krallık'ta alınan damga vergisidir. Söz konusu uygulama, Birleşik Krallık menşeli şirketlerin hisse senetlerinin satılması ya da el değiştirmesine ilişkin belge ve dokümanlardan alınan vergi (Stamp Duty) ile, elektronik hisse senedi satış sistemi üzerinden yapılan işlemlerden tahsil edilen vergiyi (Stamp Duty Reserve Tax) içermektedir. Vergi, her iki durum için de, işlemin Birleşik Krallık ya da ülke dışında yapılmasından ve işlemin ülkede yerleşik ya da yerleşik olmayanlar tarafından gerçekleştirilmesinden bağımsız olarak uygulanmaktadır. Böylece Birleşik Krallık şirketlerine yatırım yapmak isteyen yurtiçi yatırımcıların yanısıra yabancı yatırımcılar da vergiye tabi olmaktadır. Damga vergisi % 0,5 gibi oldukça küçük bir oran olarak uygulanmakla birlikte, vergi tabanının genişliği nedeniyle geliri artırıcı yönde önemli bir etki yaratmaktadır²¹. Nitekim damga vergisinden sağlanan gelir, ekonomik daralmanın yaşandığı 2001-2002 dönemi ve küresel finansal krizin etkilerinin en çok hissedildiği 2008-2009 dönemi dışında son on yıldır artmaya devam etmiştir²².

Verginin bütçe gelirleri üzerindeki olumlu etkisine karşın, Birleşik Krallık'taki uygulamaya çeşitli eleştiriler de getirilmektedir. Verginin türev işlemleri dışarda bırakmasının bir eksiklik olduğu, bu durumun yatırımcıları vergi kapsamı dışında kalan türev işlemlere yönelterek piyasada bir sapma yaratabileceği ifade edilmektedir²³. Bahse konu verginin sadece borsada işlem gören hisse senedi takasları üzerinden alınması, borsa dışı işlemlerin vergiden muaf tutulması da diğer bir eleştiri konusunu oluşturmaktadır.

Halihazırda Birleşik Krallık'taki damga vergisi uygulamasının kapsamının türev işlemleri de içerecek şekilde genişletilerek AB geneline yaygınlaştırılması tartışmaları yoğun bir şekilde devam etmektedir²⁴. Ancak ilerleyen bölümlerde de ayrıntılı olarak değinildiği üzere, AB

²¹ Matheson T., (2011) op.cit. sf.36

²² Avrupa Komisyonu, (2011_a), "Commission Staff Working Paper: Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Council Directive on a common system of financial transaction tax and amending Directive 2008/7/EC", Brussels, 28.9.2011, SEC(2011) 1102 final.

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/impact_assessment.zip

²³ Matheson T., (2011), op.cit.

²⁴ <http://www.europeanvoice.com/article/imported/commission-seeks-to-calm-fears-about-ftt/73340.aspx>

genelinde uygulanması öngörülen Finansal İşlemler Vergisine en çok karşı çıkan ülke yine Birleşik Krallık'tır.

3.1.2. İsveç

Finansal İşlemler Vergisi'nin tipik örneklerinden biri de İsveç'te uygulanmıştır. 1984 yılında İsveç hükümeti, iş dünyasının ve Maliye Bakanlığı'nın tepkilerine rağmen, İşçi Partisi'nin desteğiyle Finansal İşlemler Vergisi uygulaması başlatmış ve tüm menkul kıymet türlerinin alım ve satım işlemlerini % 0,5 oranında vergilendirmiştir. Yerli ve yabancı yatırımcıların sadece İsveç borsasında kayıt altına alınan işlemlerine uygulanan vergi kapsamına 1987 yılına kadar aracılar arası (inter broker) işlemler dâhil edilmemiştir²⁵.

Yetkili bir aracı olmaksızın yapılan hisse senedi alım-satım işlemleri ile, borsada gerçekleştirilen ara işlemler vergilendirilmemiş, sadece ticareti borsada yapılan menkul kıymet türleri vergi kapsamına alınmıştır²⁶.

1986 yılında bahse konu vergi uygulamasından elde edilen gelirin artırılması için hisse senedi ve hisse senedi türevlerine uygulanan vergi oranı iki katına çıkarılmıştır. 1987 yılında, para piyasalarının ekonomik istikrarsızlığa ve ciddi ücret farklılıklarına neden olduğu gerekçesiyle borsada gerçekleştirilen aracılar arası işlemler, 1989 yılında ise sabit getirili menkul kıymetler vergi kapsamına alınmıştır²⁷. Vadesi 90 günden az olan hisse senetleri % 0,002, vadesi 5 yıl ya da daha fazla olan tahviller % 0,03 oranında vergilendirilmiştir. Sabit getirili menkul kıymetlerden alınan muamele vergisi 1990 yılında, menkul kıymetler işlemleri üzerinden alınan diğer vergiler ise 1991 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

Söz konusu vergi uygulamalarının kaldırılmasının en önemli nedeni vergilerden elde edilen gelirin beklentilerin altında kalması olmuştur. Finansal İşlemler Vergisi kanalıyla yılda yaklaşık 1.500 milyon İsveç Kronu gelir elde edilmesi beklentisine karşın, bütçe gerçekleştirmeleri bu vergi kalemi vasıtasıyla yılda sadece 50 milyon İsveç Kronu civarında gelir sağlanabildiğini göstermektedir²⁸. Yatırımcıların vergiden kaçınmak için ülkedeki

²⁵ Baldwin A., (2011), "A Comparative Study of the Potential Effects of a UK Tobin Tax", sf.2, Adam Smith Institute

²⁶ Campbell J., Froot K., (1993), "International Experiences with Securities Transaction Taxes", sf.6, NBER

²⁷ Avrupa Komisyonu, (2011_a), op.cit.

²⁸ Ibid.

yatırımlarını ciddi biçimde sınırlamaları ve menkul kıymet işlemlerinde görülen kayda değer düşüş de bahse konu verginin kaldırılmasının diğer önemli sebepleri arasındadır.

Verginin uygulamada olduğu 1984-1991 döneminde finansal işlemlerin (özellikle türev işlemlerin) Londra Borsası'na kaydı olduğu gözlenmiştir. 1986 yılında vergi oranının iki katına çıkarılmasının ardından, İsveç'in en çok işlem gören 11 hissesinin ticaretinin % 60'ı ve 1990 yılı itibarıyla da İsveç'te gerçekleştirilen menkul kıymet alım-satım işlemlerinin % 50'si Londra Borsasına kaymıştır. 1989 yılında sabit getirili menkul kıymetlere vergi uygulamasının yürürlüğe konulduğu ilk hafta, 1989 yılı yaz ayları ortalamasına kıyasla tahvil alım-satımı % 85, vadeli işlemler piyasası (future market) işlem hacmi ise % 98 oranında azalmıştır²⁹.

Nisan 1990 tarihinde verginin uygulamadan kaldırılmasının ardından yukarıda bahsi geçen olumsuz etkiler terse dönmeye başlamış, gerek spot gerekse vadeli işlem piyasalarındaki hisse senedi ve tahvil işlem hacmi ciddi biçimde genişlemiştir. 1992 yılında, İsveç'teki hisse senedi alım-satım işlemleri % 56 oranında artış göstermiştir.

İsveç'teki finansal işlemlerin vergilendirilmesi uygulaması, ülkedeki menkul kıymet işlem hacmini azaltması ve vergiden kaçan yatırımların farklı coğrafyalara kayması gibi Tobin Vergisine yöneltilen başlıca eleştirilere meşruiyet kazandıran bir örnek olması bakımından önem arz etmektedir.

3.1.3. Belçika

2004 yılında Belçika, piyasalarda istikrarsızlığa neden olan spekülasyon hareketleri bertaraf etmek için hisse senedi ve tahvil işlemleri üzerine vergi konulmasına ilişkin bir düzenlemeyi parlamentodan geçirmiştir. Spahn Vergisinin³⁰ bir uyarlaması olan ve menkul kıymet transferlerine uygulanan vergi, Belçikalı bir aracı (profesyonel anlamda menkul kıymetler alım-satımı yapan kişi) tarafından Belçika'da gerçekleştirilen ya da tamamlanan belirli transfer işlemlerini kapsamaktadır. Anılan düzenleme kapsamında ikincil piyasalardaki hisse senedi alım-satım işlemlerine % 0,17, tahvil alım-satım işlemlerine ise % 0,07 oranında vergi

²⁹ Campbell J., Froot K., (1993), "International Experiences with Securities Transaction Taxes", sf.9, NBER Working Paper Series

³⁰ Alman iktisatçı Spahn tarafından önerilen bir tür Tobin vergisi olan "Spahn Vergisi" iki aşamalı ve iki oranlı (two – tiers) olarak tasarlanmıştır; asgari bir işlem vergisi ve ilave bir vergi (surcharge). Bu tarz bir vergi kısa vadeli, spekülasyon döviz ve sermaye akımlarını caydırmak suretiyle bu akımların döviz ve sermaye piyasaları üzerindeki yıkıcı etkilerini azaltmakta ya da spekülasyon sırasında bir devre kesici olarak değerlendirilmektedir.

uygulanması öngör÷lmüştür³¹. İşlemi gerçekleştiren tüm taraflar (alıcı-satıcı) vergiye tabi olmakla birlikte, kurumsal yatırımcılar ve yabancılar adına yapılan finansal aracılık hizmetleri vergiden muaf tutulmaktadır.

Belçika, son dönemde AB içinde yoğunlaşan Finansal İşlemler Vergisi tartışmalarına vergiyi destekleyen açıklamalarla katılmakta ve AB Dönem Başkanlığı'nı finansal işlemler vergisi çalışmalarının hızlandırılmasına davet eden 9 üye ülkeden biri olarak dikkat çekmektedir.

³¹ Brondolo J.D., (2010), "Taxing Financial Transactions: An Assessment of Administrative Feasibility", IMF Working Paper

3.2. Avrupa Birliği Dışındaki Ülke Uygulamaları

3.2.1. Brezilya

Brezilya tarafından izlenmekte olan yüksek faiz ve sabit döviz kuru uygulamaları neticesinde ülke uluslararası sermaye için cazibe merkezi haline gelmiş ve 1990'lı yıllarda bütçe açıklarının hızla artması ve ekonomik göstergelerdeki kötüleşmeye rağmen ülkeye yoğun sermaye girişleri devam etmiştir. Artan kamu borçlarının yabancı sermaye ile finanse edilmiş olması ülke ekonomisinin dış şoklara karşı kırılganlığının tehlike arz edecek seviyelere yükselmesine yol açmıştır. Oldukça yüksek düzeylerde seyreden enflasyonu düşürmeye yönelik olarak 1990'ların başında izlenen politikalar, enflasyon oranının nominal faiz oranlarından daha hızlı düşmesine sebep olmuş ve bunun neticesinde reel faiz oranlarında yaşanan artışla birlikte ülkeye oldukça yüksek miktarda sermaye girişı gerçekleşmiştir. 1995-1997 döneminde yaşanan Asya krizi de, Brezilya'ya giren yabancı kaynaklı portföy yatırımlarının artmasına neden olmuştur. Söz konusu gelişmelerin ardından, kısa vadeli sermaye giriş-çıkışlarının ekonomik istikrar üzerindeki olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi amacıyla, sermaye transferlerinin kontrolünü amaçlayan mekanizmalar geliştirmiştir.

Küresel finansal krizle birlikte söz konusu mekanizmalar daha ciddi biçimde ele alınmıştır. Brezilya'daki tartışmalar daha ziyade sermaye girişlerinin, ülkenin yerel parasını diğer para birimlerine kıyasla daha değerli hale getireceği, bu durumun ise ihracat hacminde daralmaya yol açmak suretiyle ticaret dengesini olumsuz etkileyeceği ve ülkenin diğer ülkelere karşı borçlarını artıracakı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu olumsuz senaryonun gerçekleşmesini engellemek amacıyla sermaye hareketlerinin sınırlandırılması gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır.

Küresel finansal krizle birlikte 2008 yılı sonunda 288 Milyar ABD Doları olan Brezilya'daki toplam yabancı yatırımlar, 2009 Eylül ayında 490 Milyar Dolara kadar yükselmiş, 2009 yılının ilk dokuz ayında Brezilya ulusal para birimi *Real*, ABD Doları karşısında % 25 civarında değer kazanmıştır. Öte yandan, 2003-2007 dönemi boyunca fazla veren cari işlemler hesabı, *Real*'in aşırı değerlenmesiyle ciddi biçimde düşen ihracat nedeniyle, 2008 yılından bu yana açık vermeye başlamıştır. Brezilya hükümeti, cari işlemler açığının daha da derinleşmesinin yaratabileceği işsizlik ve ihracat kayıplarına karşı kısa vadeli spekülâtif nitelikli sermaye girişlerini vergilendirme yoluna gitmeyi tercih etmiştir.

Bu doğrultuda, yoğun kısa vadeli sermaye akımlarıyla ulusal para biriminin aşırı değerlenmesi ve aşırı değerli para biriminin enflasyonist baskılar yaratması yönündeki etkileri azaltmak ve ülkeye yapılan portföy yatırımlarını uzun vadeli sermayeye çevirmek amacıyla Ekim 2009 tarihinde hisse senetlerine gelen yabancı sermaye yatırım talepleri üzerine % 2 oranında Mali İşlemler Vergisi (IOF) getirilmiştir. Para ve sermaye piyasalarında işlem yapan yabancı sermayeye uygulanan IOF başlangıçta döviz transfer işlemleri, sigorta kontratları ve bono transferleri olmak üzere sabit getirili menkul kıymetler ve hisse senedi türü işlemler yapan kısa vadeli yabancı yatırımlara uygulanmış, uzun vadeli yabancı yatırımlar söz konusu uygulamadan muaf tutulmuştur. IOF oranı, Ekim 2010 tarihinde % 2’den % 4’e, Mart 2011 tarihinde ise % 6’ya yükseltilmiş ve vergiye tabi yabancı sermaye yatırımlarının vadesi 90 günden 2 yıla çıkarılmıştır³².

Döviz işlemlerinden de % 0,38 oranında vergi almakta olan Brezilya, Türkiye’nin döviz takası üzerinden aldığı vergiyi 2008 yılında kaldırmasıyla birlikte döviz işlemlerini vergilendiren tek G-20 ülkesi olmuştur³³.

Kasım 2010’da Brezilya şirketleri tarafından ihraç edilen Amerikan Depo Sertifikaları (ADR) ile ilgili işlemlere % 1,5 oranında vergi getirilmiş, yabancı yatırımcıların, Brezilya şirketlerinin hisse senetlerini almaları durumunda vergilendirilmesi sağlanmıştır³⁴.

Brezilya hükümeti tarafından ‘makro ihtiyatı bir tedbir’ olarak görülen IOF’nin, kısa vadeli sermaye girişlerinin yarattığı olumsuz etkileri (enflasyonist baskılar, Real’in hızla değerlenmesi) baskılaması beklenmektedir³⁵. Ülkenin, doğrudan yabancı yatırımlar, portföy ve diğer dış kaynaklı yatırımlarını içeren finans hesabında oluşan fazla gerilemeye başlamıştır (söz konusu düşüş verginin uygulamaya konulmasından önce başlamıştır)³⁶. Sermaye girişleri Ekim 2010 - Mart 2011 döneminde yükselmiş, ardından düşüş eğilimi göstermiş, 2011 yılında ise cari işlemler hesabı rekor oranda açık vermiştir.

Brezilya’nın ulusal para birimi *Real*, Kasım 2010 tarihinde geçici bir süre için ABD Doları karşısında değer kaybetmiş olmakla birlikte, sonraki aylarda genel olarak aşırı değerli konumunu korumuştur. IOF’nin uygulamaya konulma amaçlarından biri de, kısa vadeli sermaye girişlerinin azaltılması, uzun vadeli sermaye girişinin ise arttırmasının

³² http://tmagazine.ey.com/wp-content/uploads/2011/04/2011G_CM2327_Brazil-increases-tax-on-financial-transactions.pdf

³³ Matheson T., op.cit, sf. 9.

³⁴ Ergül Ö., (2012), “Sermaye Kontrolleri: Uygulanışı, Etkinliği ve Türkiye Üzerine Yorumlar”, sf.39, TCMB

³⁵ OECD,(2011_a), “Freedom of Investment Process”, Haz 2011, sf.4

³⁶ OECD,(2011_b), “Brazil Economic Review”, Haz 2011, sf 52.

sağlanmasıdır. Bu bağlamda, Ekim 2010- Ocak 2011 döneminde özellikle kısa vadeli portföy yatırımları ciddi biçimde gerilerken, doğrudan yabancı yatırımlar (FDI) aşağı yukarı aynı seviyede kalmıştır.

Sonuç olarak, cari açığın artmaya devam etmesi, aşırı değerli *Real* ve sermaye kompozisyonunda kayda değer bir değişimin görülmemesi dikkate alındığında, uygulanan verginin halihazırda beklenen olumlu etkiyi yarattığını söylemek zordur.

3.2.2. Şili

Asya Kriziyle birlikte, kontrolsüz sermaye hareketlerinin derin finansal krizlere neden olabileceği ortaya çıkmış, gelecekte sermaye hareketlerinden kaynaklanabilecek finansal krizleri önlemek amacıyla sermaye girişlerinin kontrol altına alınması düşüncesi yaygınlaşmıştır. Sermaye girişlerine konulan kontrollerin, gelişmekte olan ülkeleri uluslararası spekülasyon saldırılarından koruyarak, döviz kuru volatilitelerini sınırlaması ve aynı zamanda bu ülkelerin bağımsız para politikaları uygulamalarına olanak vermesi beklenmiştir. Bu çerçevede, Asya Krizi'nden etkilenen pek çok ülke finansal işlemler üzerine vergi koymak kaydıyla kontrol uygulamaları geliştirse de, sermaye girişlerine uyguladığı kontrollerle kısa vadeli sermaye çıkışına yol açıp, uzun vadeli sermayeyi kendisine çekmeyi başarması açısından en dikkat çekici ülke deneyimi Şili'ye aittir.

Şili, 1991-1998 döneminde, ülkeye giren sıcak para akışını denetim altına almak amacıyla, döviz transfer işlemlerinin kontrol edilmesi için kazançsız rezerv zorunluluğu uygulamasını getirmiştir. Bu uygulamayla, kısa vadeli yabancı yatırımların % 20'si oranında bir miktarın zorunlu karşılık olarak Merkez Bankası'na yatırılmasını öngören bir sistem hayata geçirilmiştir³⁷. Sistem kapsamında, sözleşme şartlarından bağımsız olarak zorunlu karşılıkların Merkez Bankası'na yatırıldıktan ancak bir yıl sonra geri alınabilmesi öngörülmüştür. 1992 yılı sonlarında söz konusu oran % 30'a yükseltilmiştir³⁸. Bununla birlikte, ulusal para biriminin aşırı değerlenmesi ve enflasyon endişeleri nedeniyle 1995 yılında uygulama biraz yumuşatılmış, yıllık kişi başına 200.000 ABD Doları'ndan düşük finansal transferlerden zorunlu karşılık alınmaması kararlaştırılmıştır³⁹. 1998 yılında ise önce

³⁷ Keskin N., (2009), "Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri", sf.160, Sosyo Ekonomi Dergisi

³⁸ Ibid.

³⁹ Shome P., (2011), "Financial Transaction Tax", sf.12, IMF Working Paper Series

zorunlu karşılık oranı % 30'dan % 10 seviyesine düşürülmüş, akabinde uygulamaya son verilmiştir.

Sermaye girişlerinin hacmini azaltmadaki etkisi sınırlı da olsa, Şili'de uygulanan bu kontrollerin ülkeye giren sermayenin yapısını değiştirmesi bakımından oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle ülkeye giren toplam sermaye miktarı azalmamış, uygulanan kontroller sonucunda, kısa vadeli akımlardaki azalma uzun vadeli sermaye girişlerindeki artışla giderilmiştir. Ülkeye giren toplam sermaye içerisinde kısa vadeli sermaye hareketlerinin payı % 73 iken, bu oran 1998 yılında % 3'e düşmüştür⁴⁰. Bu durum, kontrolsüz kısa vadeli sermaye hareketlerinin yaratabileceği riskleri baskılayan bir etki yaratması bakımından belirlenen hedefe ulaşıldığını göstermektedir.

3.2.3. Türkiye

Türkiye'de klasik anlamda bir Finansal İşlemler Vergisi uygulaması bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yurtdışından sağlanan krediler, efektif ya da döviz satış işlemleri ve hisse senedi alım-satım kazançları üzerinden vergiler alınmaktadır.

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) uygulaması bu tür vergi uygulamalarına bir örnek teşkil etmekte olup, banka kredilerine, yurtdışından sağlanan kredilere ve vadeli ithalata uygulanan bir vergi niteliğindedir. 1988 yılında Merkez Bankası bünyesinde kurulan Fon uyarınca, TL kredilerinde faiz, yabancı para cinsinden kredilerde anapara, ithalatta ithalat tutarı, tüketici kredilerinde ise kredi faizi üzerinden % 15 oranında kesinti yapılmaktadır⁴¹.

12.05.1988 tarih ve 88/12944 Sayılı Kararnameye ilişkin Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Tebliğ uyarınca, bankalar ve finansman şirketlerince kullandırılan tüketici kredilerinden (ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla gerçek kişilere kullandırılan kredilerden) % 15, bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurtdışından sağladıkları kredilerde % 3, kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta % 6 oranında fon kesintisi yapılmaktadır. Bankalar ve finansman

⁴⁰ Keskin N., (2009), "Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri", sf.160, Sosyo Ekonomi Dergisi

⁴¹ Seyhan F., (2008), "Finansal İşlem Vergileri ve Türkiye'de Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Uygulaması", sf.69, Marmara Üniversitesi

şirketlerinin yurtdışından sağladıkları krediler ile Bankalar ve finansman şirketlerince kullandırılan tüketici kredisi dışındaki kredilerde kesinti oranı % 0 olarak belirlenmiştir⁴².

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), bankaların, bankerlerin ve sigorta kurumlarının müşterilere sundukları hizmetler karşılığında aldıkları ücretler üzerinden ödedikleri vergidir.

Banka işlemlerinde vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi için bir işlem yapılması ve bu işlem sonucu lehe para kalması şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle, bir işlem neticesinde gelir elde edilmemişse (lehe para kalmamışsa) BSMV'ye tabi bir matrah da bulunmamaktadır⁴³. Genel BSMV oranı % 5 olarak, efektif ya da döviz satış işlemlerindeki YTL tutarı üzerinden alınan BSMV vergisi (kambiyo gider vergisi olarak da bilinir) ise % 0,1 olarak belirlenmiştir. Kambiyo işlemlerinde satış tutarı üzerinden alınan vergi 01.05.2008 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere sıfırlanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'de kurulu borsalarda gerçekleştirilen vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerine ilişkin işlemler ve bu işlemler sonucu lehe alınan paralar (01.09.2010 tarihinden geçerli olmak üzere) BSMV den istisna edilmiştir.

Bunların dışında, hisse senedi alım-satım kazançları, hisse senedi kar paylarından, devlet tahvili ve hazine bonosu faiz gelirlerinden, devlet tahvili, hazine bonosu alım-satım kazançlarından, Eurobond faiz gelirleri ile alım-satım kazançlarından, Türkiye'de ihraç edilen özel sektör tahvili faiz gelirleri ile alım-satım kazançlarından stopaj alınmaktadır.

⁴² Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Tebliğ <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1053>

⁴³ 89 No'lu Gider Vergileri Genel Tebliği, 19/01/2012

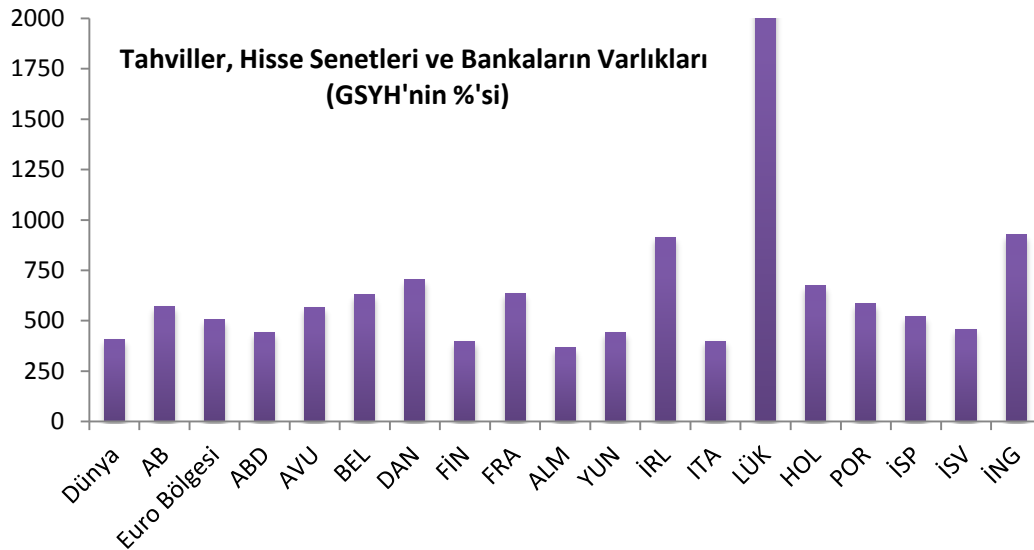
<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=dPD8ZomGh2rFg1SH&type=teblig>

IV. EKONOMİK KRİZ ve AB’de FİNANSAL İŞLEMLER VERGİSİ YAKLAŞIMI

Ekonominin en küreselleşmiş alanı olan finans sektöründen kaynaklanan kriz, istikrarın yeniden sağlanması için geniş çaplı reformları gerektirmiştir. Krizin başlangıcından bu yana, finansal krizi derinleştiren, karmaşık yöntemlere, matematiksel modellemeye dayanan, yatırımcıları koruma hedefi bulunmayan ve yüksek oynaklık gösteren yeni mali araçlara yönelik gerek küresel gerekse ülke bazlı önlemler alınmaya çalışılmaktadır⁴⁴. Kriz esnasında neredeyse çöken Avrupa finans piyasası, politika yapıcılar, AB genelinde finansal reformları yapılandırmaya ve uygulamaya iterken, bazı üye ülkelerin hâlihazırdaki münhasır uygulamaları da göz önüne alınarak finansal işlemlerin vergilendirilmesi önerisi getirilmiştir.

Kriz sonrası dönemde Avrupa Birliği’nde ekonominin tüm kesimleri özellikle kemer sıkma önlemleriyle birlikte ağır bir vergi yükü altındayken ortalama büyüklüğü AB GSYH’sinin neredeyse beş katını aşan finans sektörünün böyle bir yükten muaf tutulması, sektörün vergilendirilmesine yönelik taleplerin artmasına sebep olmuştur. AB ülkelerinin bankalara verdiği destek tutarının 2010 yılı sonunda GSYH’nin yaklaşık % 13’üne ulaşması⁴⁵ bu sektörün vergilendirilmesi önerilerine somut bir temel oluşturmuştur.

Şekil 4: AB ve Çeşitli Ülkelerde Finans Sektörünün Büyüklüğü, (2010)

Kaynak: Uluslararası Para Fonu, 2012, op.cit.

⁴⁴ Güler, B.Ş, (2011), op. cit.

⁴⁵ Avrupa Komisyonu, (2010), "Towards more responsibility and competitiveness in the European financial sector", EC Internal Market and Services Report, Belgium.

Başta Almanya ve Fransa tarafından desteklenen ve çerçevesi Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan verginin, hâlihazırda göreceli olarak daha az vergilendirilen finansal sektörün de adil bir şekilde krizin maliyetlerini üstlenmesini sağlayacağı ve aynı zamanda finansal piyasalarda istikrarı bozan işlemleri caydıran bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Üye devletler tarafından alınan bir takım vergi önlemleri dikkate alındığında, AB çapında uygulanacak yeknesak bir finansal işlemler vergisi sisteminin, finansal hizmetler tek pazarındaki parçalanmanın da önüne geçilmesini sağlayacağı öne sürülmektedir. Bu bağlamda, 28 Eylül 2011 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından, kabul edilmesi halinde AB genelinde uygulanması ve 1 Ocak 2014'ten itibaren geçerli olması planlanan Finansal İşlemler Vergisi Tasarısı ve buna ilişkin etki analizi sunulmuştur⁴⁶. Söz konusu tasarıda, menkul kıymet alım satımlarında alış fiyatı üzerinden % 0,01 oranında, türev araçların itibari alım satım fiyatları üzerinden ise % 0,01 oranında vergi alınması öngörülmüştür.

Ancak 22 Haziran 2012 tarihinde yapılan ECOFIN Konseyi toplantısında, üye devletlerin münhasır yetki alanına giren bir konu olması dolayısıyla yasalaşması için oybirliği aranan Finansal İşlem Vergileri teklifi üzerinde anlaşma sağlanamamıştır⁴⁷. Bununla birlikte, ondan fazla ülkenin tasarıya ilişkin desteğine devam etmesiyle birlikte bu alanda “güçlendirilmiş işbirliği”ne gidilmesi yolu açılmıştır. Birleşik Krallık'ın başını çektiği tasarıya karşı çıkan ülkeler ise Tek Pazarın işleyişine zarar vermediği sürece güçlendirilmiş işbirliğine karşı olmadıklarını ifade etmiştir. Ancak bu aşamada, üye devletlerin münhasır yetki alanına giren ekonomik bir konuda ilk kez gerçekleşecek böylesine bir işbirliğinin gerek Tek Pazara etkileri gerekse hukuki aşamaları konusunda belirsizlikler bulunduğu liderler tarafından teyid edilmiştir⁴⁸.

Bu bölümde, Avrupa Birliği'nde kriz sonrasında yoğunlaşan baskılarla birlikte Avrupa Komisyonu tarafından teklif edilen Finansal İşlemler Vergisi Çerçevesi ele alınacak olup, söz konusu verginin etkileri değerlendirilecektir.

⁴⁶ Avrupa Komisyonu, (2011_b), “Financial Transaction Tax: Making the financial sector pay its fair share”, Basın Açıklaması, 29.09.2011.

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1085&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>

⁴⁷ Avrupa Birliği Konseyi, (2012), “Press Release: 3118. Council Meeting: Economic and Financial Affairs”, Lüksemburg, 22 Haziran 2012.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/131141.pdf

⁴⁸ EU Observer, (2012), “Ministers bury Robin Hood tax, splinter version possible”, 22 Haziran 2012. <http://euobserver.com/18/116732>

4.1. AB’de Finansal İşlemler Vergisi Çerçevesi

4.1.1. Komisyon Tarafından Sunulan Finansal İşlemler Vergisi Tasarısı

Finansal işlemler vergisi AB ülkeleri içerisinde yeni bir uygulama değildir. Bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, AB üyesi ülkelerde⁴⁹ yıllardır söz konusu verginin çeşitli uygulamaları yapılmaktadır. Ancak yeni sunulan Tasarı, gerek yetki alanı gerekse kapsamda yer alan işlemler boyutuyla bugüne kadarki en geniş çerçevedir. Söz konusu vergiyle ilgili tartışmalar başladığında finansal işlemlerin vergilendirmesi hususu Finansal İşlemler Vergisi, Finansal Faaliyet Vergisi ve Banka İşlemleri Kesintisileri çerçevesinde ele alınmış, ancak sektöre ilişkin taraflara danışılması sonrasında sıcak bakılan uygulama “Finansal İşlemler Vergisi” olmuştur.

Komisyon da dâhil olmak üzere tüm taraflar, bu verginin büyük ölçüde sermaye çıkışına neden olacağını (*relocation*) ve sektörün işlem hacminde düşüşe yol açacağını kabul etmektedir.

Avrupa Birliği’nin 2014-2020 Bütçesinin çerçevesinde sunulan Finansal İşlemler Vergisi tasarısının amaçları;

- Kriz sonrasında ortaya çıkan maliyetlerin bir kısmının karşılanması için finans sektörünün bütçeye adil ve uygun miktarda katkı yapmasının sağlanması,
- Bu sayede Üye Devletlerin AB bütçesine yaptıkları katkılarının hafifletilmesi,
- Piyasada krize yol açacak yüksek riskli/hızda ve sıklıkta işlemlerin bir ölçüde sınırlandırılması olarak sayılmaktadır.

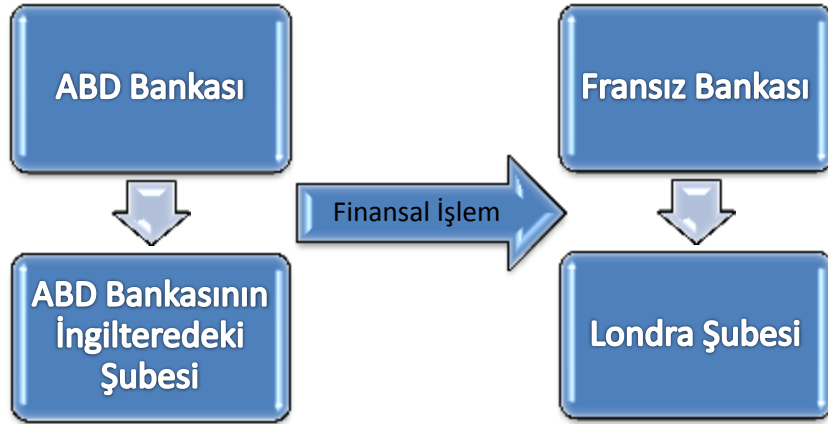
Aynı zamanda Teklifin, üye ülkelerin münferit vergi tedbirleri dikkate alındığında, finansal hizmetler tek pazarındaki parçalanmanın da önüne geçilmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Tasarının amacı yatırımcıların değil, finansal kurumların vergilendirmesi olarak belirtilmektedir. Hâlihazırda 10 AB ülkesinde değişik şekillerde uygulanan vergilerin yeni asgari oranlar oluşturularak uyumlaştırması da öngörülmektedir. Bahse konu Teklife ilişkin görüşmeler esnasında Komisyon tarafından en çok öne çıkarılan argümanlar, finans sektörünün diğer sektörlere göre daha az vergilendirilmesi ve bu vergi gelirleri sayesinde AB ve Üye Devletlerin bütçelerinin yeni ve büyük çaplı bir kaynağa kavuşacak olması olmuştur.

⁴⁹ Belçika, GKRY, Fransa, Finlandiya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Romanya, Polonya ve Birleşik Krallık

Finansal işlemler vergisi, en az biri AB’de yerleşik kurumlar arasındaki işlemler üzerinden alınacaktır. Vergiyi doğuran olay, organize ya da tezgâh üstü piyasalarda hisse senedi alım satımı, tahviller, türev araçlar ve diğer yapısal finansal ürünlerin alım satım işlemlerinin gerçekleştirilmesidir. Bireylerin, KOBİ’lerin, kamu kurumları, ECB ve ulusal merkez bankalarının taraf olduğu işlemler vergiden muaf tutulmaktadır. Örneğin, mortgage sözleşmeleri, KOBİ’lere verilen banka kredileri ve sigorta primleri vergiye konu edilmeyecektir. Spot döviz işlemleri, şirketlerin ya da kamu kurumlarının sermaye artırımını (kalkınma bankalarının birincil piyasalardaki tahvil ve hisse senedi ihraçları da dâhil olmak üzere) vergiye konu edilmezken, türev döviz işlemleri üzerinden vergi alınacaktır. Vergi tabanının mümkün olduğu kadar geniş tutulmasının sebebi, vergiden kaçınmanın ve piyasadan sermaye çıkışı risklerinin azaltılmak istenmesidir. Aynı zamanda vergi gelirlerinin artırılması da hedeflenmektedir.

Yapılan teklifte menkul kıymet ve tahvil alım satımı üzerinden % 0,1, türev sözleşmeler üzerinden ise % 0,01 oranında vergi alınmasını öngörmektedir. Buna göre, herhangi bir üye devlet tarafında hâlihazırda finansal işlem vergisi uygulaması olduğu takdirde, söz konusu uygulamalar AB müktesebatıyla ve dolayısıyla asgari vergi oranları ile uyumlu hale getirilmelidir. Vergi 27 üye ülke için uygulanacak ve işlem yapan taraflardan en az birinin AB’de yerleşik olması şartı aranacaktır. Bir üye devlette yerleşik finans kurumu, kendi hesabına ya da başkası adına yapılan işleme taraf olmalı ya da işleme taraf olan kişiyi temsil etmelidir.

Yerleşik Olma Koşulu – Vergi Mükellefiyeti

Bir ABD Bankası, Londra Şubesi (İngilterede kayıtlı ve işlem yapmaya yetkili) aracılığıyla bir Fransız Bankasının Londra Şubesiyle (Fransa'da işlem yapmaya yetkili ancak Londra'da faaliyet gösteren) finansal bir işlem yaptığı takdirde, ABD Bankasının Şubesi Birleşik Krallıkta uygulanan oranda Birleşik Krallık vergi idaresine, Fransız Bankasının Şubesi ise Fransada uygulanan orandan Fransız vergi idaresine vergi ödeyecektir.

Finansal İşlemler Vergisi, vergi doğuran olay gerçekleştikten hemen sonra vergi sorumlusu olarak ilgili finansal kurum tarafından netleştirme yapılmadan kaynakta kesinti (stopaj) suretiyle tahsil edilecektir. Elektronik işlemlerde, işlemin yapıldığı gün, elektronik olmadığı takdirde 3 iş günü içerisinde vergi tahakkuk ettirilecektir. Finansal kurumlar vergi sorumlusu olarak vergi idarelerine vergiyi yatırmakla, üye devletler ise vergi kaçığının önlenmesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu tedbirler, finansal kurumların ticari kayıtlarının tutulması, muhasebe ve raporlama standartları, vergi idaresine gerekli verilerin sunulması ve verginin ödenmesinin doğru şekilde yapılması için yapılacak düzenlemeleri kapsamaktadır.

Komisyonun 2014-2020 Mali Çerçevesi kapsamında getirilen iki yeni özkaynak önerisinden biri⁵⁰ olan finansal işlem vergisinden elde dıecek yıllık gelirin, piyasaların tepkisine de bağılı olmak kaydıyla 57 Milyar Euro tutarında olacağını tahmin etmektedir⁵¹. AB'nin öz kaynaklar sistemine ilişkin kararı doğrultusunda Komisyon, elde edilen gelirin tamamının ya da bir bölümünün, üye devletlerin AB bütçesine olan milli gelir bazlı katkılarının tedricen yerini almasını ve bu sayede ulusal idareler üzerindeki yükün hafifletilmesini teklif etmektedir. Aynı zamanda AB'nin hedefleri ve gelirleri arasında, Komisyon tarafından yönetilen şeffaf bir bağ

⁵⁰ Diğeri modernize edilmiş bir KDV yapısının oluşturulmasıdır.

⁵¹ Avrupa Komisyonu, (2011_c), "Proposal for a Council Directive on a common system of financial transaction tax and amending Directive2008/7/EC" Brussels, 28.9.2011 COM(2011) 594 final, 2011/0261 (CNS)http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/com%282011%29594_en.pdf

kurulması da amaçlanmaktadır. Tasarıda yer alan hükümlerin kabul edilerek uygulanması varsayımı altında yapılan hesaplamalarda 2020 yılı itibarıyla AB'nin bütçe gelirlerinin yarısından fazlasının bu gelir kalemi tarafından sağlanmasının mümkün olabileceği öngörülmektedir.⁵²

Başta Almanya ve Fransa gibi ülkeler tarafından desteklenen bahse konu vergiye ilişkin tahminler, AB genelinde uygulanacak finansal işlem vergisi gelirlerinin büyük kısmının Londra'dan elde edileceğini göstermektedir. Bu sebeple finans sektörünün merkezi olan Birleşik Krallık vergiye karşı çıkmakta, verginin üye devletleri orantısız bir şekilde etkileyeceğini, ayrıca verginin dünya genelinde uygulanmaması durumunda işlem hacmini büyük ölçüde düşüreceğini ve sermaye kaçışına neden olacağını savunmaktadır. Birleşik Krallığın vergi uygulamasının dışında kalması durumunda bile, finansal işlemi gerçekleştiren taraflardan birinin vergiyi uygulayan üye ülkelerde yerleşik olmasının, işlemin finansal işlem vergisine tabi tutulması için yeterli olması sebebiyle uygulamadan etkilenmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, Konsey'de üzerinde oybirliği sağlanamasa dahi, söz konusu vergiyi uygulamakta kararlı olan ülkeler tarafından bu alanda gerçekleştirilecek güçlendirilmiş işbirliği, tasarıya karşı çıkan ülkelerin finans kurumları tarafından yapılan işlemleri de etkileyecektir.

Her ne kadar 22 Haziran tarihli Zirvede Tasarının kabulüne ilişkin AB düzeyinde mutabakat sağlanamamış olsa da, finansal piyasaların yüksek düzeydeki entegrasyonu sebebiyle küresel bir vergi çerçevesi oluşturulması hedefine yönelik olarak, konunun 3-4 Kasım 2012 tarihlerinde Cannes'da yapılacak G20 toplantısında, Fransa'nın dönem başkanlığından da faydalanılarak bir kez daha masaya yatırılması beklenmektedir.

4.1.2. Tasarıya İlişkin Değerlendirme

Ortaya konan çerçevenin krize yönelik en doğru mali tedbir olup olmadığı sorusu bir yana bırakıldığında, sunulan teklifin finans sektörü üzerindeki etkisinin yanısıra, söz konusu verginin tasarımına ve işleyişine dair çeşitli soru işaretleri bulunmaktadır. Örneğin, Teklifte yer alan vergi tabanı, vergiye konu işlemler ve vergi oranları ile ülke uygulamalarına ait düzenlemelerin netleştirilmesi beklenmektedir. Beklenen sonuçlara ulaşılması büyük ölçüde

⁵² Avrupa Komisyonu, (2012), "Common Rules for a Financial Transaction Tax – Frequently Asked Questions". <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/640&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>

Komisyonun sermaye çıkışı, yer değiştirmesi ve vergiden kaçınma varsayımlarına bağlıdır. Aslında Komisyonun ilk önerisi, daha önce IMF raporlarında⁵³ da tavsiye edildiği üzere finansal faaliyetlerin vergilendirilmesi olmuştur. Bu raporlarda yer aldığı ve çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, finansal istikrarsızlıklara yol açan temel sorunların giderilmesinde yetersiz kalması, vergiden kaçınmanın kolay olması ve bu verginin müşterilere yansıtılacağı düşüncesiyle, finansal işlemler vergisi yerine finansal faaliyet vergisinin uygulanması önerilmektedir. Komisyonun tercihini finansal işlem vergisinden yana kullanmasında özellikle Fransa ve Almanya'nın yönlendirmesi etkili olmuştur. Hala yaşanmakta olan ekonomik krizin müsebbibi olan finans sektörünün topluma katkıda bulunması gerektiği söylemi, uygulama kolaylığı ve adaletli görüntüsü de Komisyonun tercihini bu yönde kullanmasını sağlayan unsurlardır.

Vergiye sağlanan siyasi desteğin temel sebebi ise üye devletlerin bütçeleri ya da AB bütçesi için yüklü bir gelir yaratma potansiyelidir. Finansal kriz sırasında “batmasına izin verilmeyecek kadar büyük kurum” riski, ahlaki tehlike ve sistemik risklerin azaltılması gibi hedeflerle, verginin finansal istikrara yönelik bir tedbir olarak oluşturulması beklentileri mevcutken, Komisyonun, verginin etki analizinde finansal istikrara yer vermiş olması krizden alınan derslerin uygulamaya geçirilmesi açısından önemlidir⁵⁴. Öte yandan düzenleme arbitrajı⁵⁵ olasılığı dolayısıyla, sıkı düzenlemeler istikrarı garanti etmemektedir.

Teoride iyi bir fikir olmasına rağmen finansal işlemlerin karmaşık araçlarla, en ileri teknolojiyle ve saniyeler içerisinde, düşük işlem maliyetleriyle yapılabildiği bir ortamda verginin uygulanabilirliği sorgulanmaktadır. Bu bakımdan verginin basit ve uygulanabilir olması, oranların düşük tutulması ile ilgili aracın işlem maliyetlerini de göz önünde bulundurması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bakımdan, hisse senetleri ve tahviller gibi birbirinden çok farklı işlem maliyetlerine sahip menkul kıymetlere aynı vergi oranının uygulanmasının Komisyon tarafından yeniden değerlendirmesi gerektiği belirtilmektedir⁵⁶. Teoride minimum oranlardan büyük olduğu sürece istenilen oranın uygulanabilmesi mümkün olsa dahi, Teklifin ileride yasalaşması durumunda ülkelerin uygulamada yüksek vergi

⁵³ Uluslararası Para Fonu (IMF), (2010), op. cit.

⁵⁴ Arbak, Emrah, (2011), “Will the financial transaction tax (FTT) enhance stability?”, CEPS Commentary, Ekim 2011.

⁵⁵ Düzenleme Arbitrajı, benzer ürün ve hizmetlerin ayrı düzenleme ve denetleme sistemlerine tabi olmaları sonucunda maliyetlerin farklılaşması dolayısıyla rekabet farkı oluşması sorunudur. Bu durum, finansal piyasalarda sermayenin düzenleme ve kısıtlamaların daha gevşek olduğu piyasalara yönelmesini ifade eder.

⁵⁶ Persaud, Avinash, (2011), “EU's financial transaction tax is feasible, and if set right, desirable”, VoxEU Commentary, 30 September 2011.

oranlarının finans sektörünü mukayeseli olarak dezavantajlı hale getirebileceğini dikkate alacağı düşünülmektedir.

Vergiden en zararlı çıkacak kesimin kısa vadeli, hızlı ve sık işlem yapanlar olacağı, emeklilik fonları, sigorta şirketleri ya da bireysel yatırımcılar gibi portföylerini daha nadir değiştiren kesimin ise daha az etkileneceği beklenmektedir. Spekülatif sayılabilecek işlemlerin azaltılması ise verginin amaçlarından biri olarak görülmektedir. Dolayısıyla, her ne kadar vergi finans kurumları tarafından yatırımcılara yansıtılmaya çalışılacak olsa da, vergi yükünün büyük bölümünün küçük yatırımcılar yerine fon yöneticileri ve yatırım bankacıları tarafından üstlenileceği tahmin edilmektedir.

Avrupa Parlamentosu, 23 Mayıs 2012 tarihinde Komisyonun teklifine ilişkin olumlu görüşünü⁵⁷ yayınlamış, ancak Tasarıya “ihraç prensibi”nin eklenmesi önerisini getirerek, AB dışındaki finans kurumlarının AB’de ihraç edilmiş menkul kıymetleri için de verginin uygulanabilmesini talep etmiştir. Öte yandan Parlamento tarafından, tüm üye devletler tarafından kabul edilmese dahi, “güçlendirilmiş işbirliği” çerçevesinde bir grup ülkede söz konusu verginin uygulanmasının önemli olduğu da ifade edilmiştir.

⁵⁷ <http://www.europarl.europa.eu/news/en/pressroom/content/20120523IPR45627/html/Parliament-adopts-ambitious-approach-on-financial-transaction-tax>

4.2. Verginin AB Ekonomisine Olası Etkileri

Piyasaların etkinliğine müdahale niteliğinde olan vergilerin ekonomik ve sosyal maliyetlerini kimin üstleneceği sorusu oldukça önemlidir. Finansal İşlemler Vergisi gündeme geldikten sonra finans sektörü temsilcileri ve politikacılar tarafından verginin etkilerine ilişkin görüşler sunulmuş, ardından Komisyon tarafından geniş çaplı bir etki analizi⁵⁸ gerçekleştirilmiştir. Finansal işlemler vergisinin, vergi gelirlerinin artırılması, sermaye çıkışı, işlem hacimleri ve makroekonomik değişkenler üzerindeki oluşacak birincil etkilerinin yanı sıra, vergiye konu edilen menkul kıymetlerin likiditesinin azalması, alım-satım farklarının artması ve vergi dışında bırakılan ürünlerin piyasaya erişimlerinin kısıtlanması gibi ikincil etkilerinin de görülebileceği düşünülmektedir.

Bahse konu birincil ve ikincil etkilerin özel sektörü ilgilendiren kısmı sebebiyle, söz konusu vergi ilk etapta sektör temsilcileri tarafından son derece olumsuz karşılanmıştır. Böyle bir uygulamanın küresel düzeyde değil, yalnızca AB tarafından hayata geçirilmesi durumunda, Birliğin finans sektöründen tedrici olarak silinebileceği belirtilmiştir. Özellikle dünyanın finans merkezi konumunda bulunan Londra merkezli kurumların analistleri düşen işlem hacimleriyle birlikte Londra'nın yok olabileceğini ifade etmişlerdir.

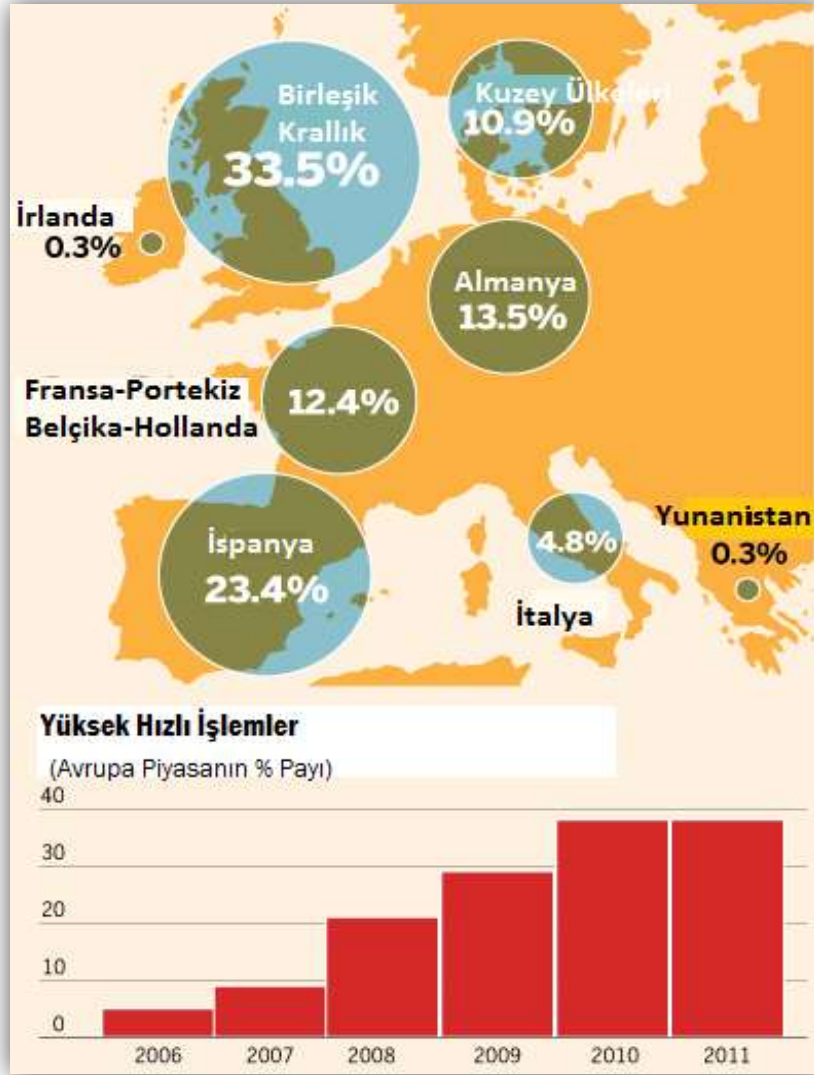
Vergiye ilişkin olarak Barclays tarafından hazırlanan rapora⁵⁹ göre, böyle bir verginin uygulanmaya başlanması neticesinde Avrupa genelinde finansal işlem hacmi en az % 30 oranında düşecek, kredi marjları yükselecek ve likidite azalacaktır. Öte yandan verginin sanayi ve perakende kesimini de olumsuz etkileyeceği, zira döviz kuru ya da bir takım aramaların fiyatlarının değişmesi ihtimaline karşı vadeli işlemlerinin (*hedging*) maliyetlerinin artacağı, özellikle de yüksek değişkenliğin ve aramalı fiyatlarında dalgalanmanın yüksek olduğu bir ortamda reel ekonomiye büyük bir maliyet oluşturabileceği öne sürülmektedir. Buna karşın, türev piyasaların reel ekonomiye bir katkısı olmayan gölge piyasalara dönüştüğü öne sürülerek, bu piyasaların en iyi Tobin Vergisi aracılığıyla kontrol altına alınabileceği görüşü de destek bulmaktadır⁶⁰.

⁵⁸ Avrupa Komisyonu, (2011_a), op.cit.

⁵⁹ Barclays Capital, (2011), "FTT: A Taxing problem" (Ekim 2011)

⁶⁰ Financial Times, (2011), "Business attacks transaction tax plan". 28 Eylül 2011. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f9d2188a-e9ec-11e0-a149-00144feab49a.html#axzz1xiCasqOy>

Resim 1: Vergi Nedeniyle Olası İşlem Hacmi Kayıpları*

*:Türev araçlar dışında, AB'deki toplam hisse senedi ve tahvil stokunun %'si
Kaynak: Financial Times, www.ft.com

Avrupa Komisyonu tarafından, verginin uygulanmadığı baz senaryo üzerinde çeşitli vergi oranları, esneklikler, sermaye çıkışı ve vergi kaçırma oranları kullanılarak yapılan etki analizine göre teklif edilen uygulamanın, AB'de GSYH üzerinde sınırlı da olsa bir düşüşe neden olacağı, bununla birlikte finansal istikrarın sağlanması ve gelir kaynakların artmasına katkıda bulunacağı tahmin edilmektedir⁶¹.

Tasarı, Komisyon tarafından en çok vurgulanan faydası olan **vergi gelirleri** açısından değerlendirildiğinde, birçok parametreye bağlı olması nedeniyle olası etki net bir şekilde ortaya konulamamakta, tahmin aralığı çok geniş kalmaktadır. % 0,01 oranındaki bir vergi

⁶¹ Avrupa Komisyonu, (2011_a), op.cit.

uygulanmasının bir yıl içerisinde 16,4 Milyar ila 43,4 Milyar Euro arasında gelir yaratacağı tahmin edilmektedir. Vergi oranının % 0,1'e yükseltilmesi durumunda ise tahmin edilen gelir 73,3 Milyar Euro ile 433,9 Milyar Euro arasında değişmektedir⁶². Türev işlemlerden % 0,02 oranında vergi alınması halinde, işlem hacminin % 75 oranında düşeceği ve 38 Milyar Euro gelir elde edileceği hesaplanırken, hisse senedi ve tahvil alım satımından % 0,1, türev işlemlerden ise % 0,01 oranında vergi alınmasında durumunda ise 53,3 Milyar Euro vergi geliri elde edileceği tahmin edilmektedir. Söz konusu gelirin, üye devletlerin AB bütçesine katkılarını önemli ölçüde azaltması ve üye devletlerin kamu maliyesini iyileştirme politikalarına katkı sağlaması beklenmektedir. Yapılan hesaplamalarda, 2014–2020 dönemini kapsayan Mali Çerçeve kapsamında, KDV sisteminin modernizasyonu ile birlikte finansal işlemler vergisinin AB bütçe gelirlerinin neredeyse yarısını karşılayabileceği ve Üye Ülkelerin milli gelir tabanlı katkılarının bugünkü 3/4 oranından, 1/3 oranına gerileyeceği tahmin edilmektedir. Ancak güçlendirilmiş işbirliği çerçevesinde uygulanacak vergiden sağlanacak gelirlerin, vergilendirmenin üye devletlerin yetki alanına girmesi sebebiyle, AB bütçesine aktarılarak tüm üye devletler tarafından kullanılabilmesinin önünde hukuki engeller olduğu belirtilmektedir⁶³.

Sermaye çıkışı (*relocation*) tahminleri ise yine işlem hacmindeki daralma ve vergi esnekliği varsayımlarına bağlı olarak değişmektedir. Sermayenin, vergilendirmenin olmadığı ya da daha düşük oranda yapıldığı piyasalara kaçışının sınırlandırılması için “düşük oran, geniş taban ve ikamet prensibi” öngörülmüştür. Bu durumda bile türev piyasalardaki işlem hacimlerinin % 70 ila % 90 arasında düşebileceği hesaplanmaktadır. Bununla birlikte uygulama neticesinde mevcut işlemlerin % 40'ını oluşturan yüksek hızda ve sıklıkta işlemlerin (*high frequency trade*) azalması sayesinde, teklifin amaçlarından birini oluşturan **risklerin ve piyasa volatilitesinin** düşürülmesi hedefine ulaşılabilecektir. Ancak küresel düzeyde uygulanmayan finansal işlem vergilerinin, vergiden kaçınma ve sermaye çıkışı olasılığını artırması ve özellikle büyük kurumların işlemlerini ABD ve Kanada'nın da içinde bulunduğu “güvenli limanlara” yöneltmesi olasıdır.

Makroekonomik etkileri analiz eden modelin sonuçlarına göre, finansal işlemlerden % 0,1 oranında vergi alındığında –karşıt tedbir alınmadığı varsayımıyla- AB'in GSYH'si uzun

⁶² Gelirlerin tahmin edilmesinde,

$$Gelir = Vergi Oranı \times İşlem Hacmi \times Vergi Kaçırma Oranı \left(1 + \frac{Vergi Oranı}{İşlem Maliyeti}\right) \text{ vergi esnekliği}$$

formülü kullanılmaktadır.

⁶³ EU Observer, (2012), op.cit.

dönemde % 1,8, % 0,01 oranındaki vergi alındığı durumda ise % 0,17 oranında daralacaktır. Ancak tahminlerin dayandığı modeldeki⁶⁴ belirsizlikleri, dikkate alınmayan olası istisna ve karşı tedbirleri göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Modelin GSYH sapması % - 0,53'tür. Komisyon analizinde, verginin sermaye maliyetlerini ve işlem maliyetlerini artıracığını, hisse senedi fiyatlarını düşüreceğini ve neticede yatırım maliyetlerini yükseltmek suretiyle büyümeye olumsuz etki yapacağı öngörülmektedir. Bu açıdan birincil piyasaların vergiden muaf tutulması önerisi getirilmektedir. Yapılan simülasyonlara göre vergi, sermaye maliyetlerini 4-5 baz puan artırarak, uzun dönemde sermaye stoğunu % 0,4 oranında, reel GSYH'yi ise % 0,2 oranında düşürecek olup, fiziki yatırımların volatilitisini % 4 oranında, çıktı volatilitisini ise % 1 oranında azaltacaktır⁶⁵.

Verginin yansımaları ve gelir dağılımı açısından uygulama değerlendirildiğinde, Komisyon tarafından yapılan çalışmalarda vergi yükünün büyük kısmının finansal araçların doğrudan ya da dolaylı sahipleri üzerine düşeceği tahmin edilmektedir. Ancak diğer çalışmalar verginin bireysel müşterilere ve emeklilik fonlarını da içeren yatırım fonlarına yatırım yapanlara artan kredi marjları ve yüksek aracı ücretleri şeklinde yansıyacağını göstermektedir⁶⁶. Böyle bir durumun ortaya çıkması halinde finansal krizin sorumlusu olmayan kesimlerin adaletsiz bir şekilde verginin yükünü üstlenmesi söz konusu olabilecektir. Üstelik bahse konu vergi finansal işlemi gerçekleştiren AB mukimi tüm taraflardan tahsil edileceği ve finansal işlemin gerçekleştiği her defada katlanarak artacağı için, fiili vergi oranı ve yükünün beklenenden daha çok fazla olacağı, dolayısıyla Tek Pazar içerisinde oluşan sınır ötesi işlem zincirlerini kırabileceği öne sürülmektedir.

Verginin piyasaların yapısına ve rekabet edebilirliğine olan etkisinin, vergiye konu edilen finansal işlemlerin MIFID Direktifindeki⁶⁷ araçlarla sınırlandırıldığı, kredi ve maaş ödemeleri gibi günlük işlemlerin ise vergiden muaf tutulduğu takdirde, sınırlı olacağı öngörülmektedir.

⁶⁴ Makroekonomik etkilerin analizi için Dinamik Stokastik Genel Denge modeli oluşturulmuştur. Bu modelin detayları için bkz. Raciborski R., J. Lendvai and L. Vogel (2012) "Securities Transaction Taxes: Macroeconomic Implications in a General-Equilibrium Model", European Economy Economic Paper, no. 450. "

⁶⁵ Raciborski R., J. Lendvai and L. Vogel (2012), op. cit.

⁶⁶ AIMA, (2012), "Financial Transaction Tax: an assessment of the European Commission's proposed Financial Transaction Tax", AIMA Araştırma Notu

⁶⁷ Avrupa Birliği'nin Finansal Araç Piyasaları Direktifi

V. SONUÇ

Bu çalışmada, 1929 Büyük Buhranından bu yana yaşanan irili ufaklı pek çok kriz sonrasında sermaye hareketlerinin sınırlandırılmasına yönelik bir tedbir olarak ortaya konulan finans sektörüne ilişkin vergilerin, tarihsel gelişimi ve ülke uygulamaları incelenmiş ve AB’de borç krizinin etkisiyle gündeme gelen Finansal İşlem Vergilerine yönelik Birlik perspektifinde değerlendirme yapılmıştır.

Geçmiş tecrübeler uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesinin, kolay ve ucuz finansman kaynağı yaratmakla birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelerde önce finans sektöründe daha sonra da reel sektörde krizlere neden olabilecek ciddi riskleri de beraberinde getirdiğini göstermiştir. 1990’lardan itibaren küresel sermaye hareketlerinin hacmindeki artış ekonomilerde kırılganlığa ve istikrarsızlığa neden olmuş, ani ve büyük hacimli sermaye giriş-çıkışlarının yarattığı bu istikrarsızlıklar ise bazı ülkeleri sermaye hareketlerini kısıtlayıcı politikalara yöneltmiştir. Neredeyse beş yıldır krizi oldukça derin bir şekilde yaşayan AB’de gündeme getirilen Finansal İşlemler Vergisi Teklifinin uygulanabilirliği ve siyasi destek görmesi konusunda halen belirsizlik sürerken, öngörüldüğü şekliyle verginin, ekonomik krizin ortaya koyduğu en büyük sorun alanlarından biri olan finansal istikrarın sağlanması konusunda etkili bir tedbir olmasına ilişkin de çeşitli soru işaretleri mevcuttur.

Bununla birlikte krizin yarattığı büyük maliyetler, AB’nin kendi içerisindeki borç krizinin de etkisiyle, karar alıcıları mevcut sorunların çözümü amacıyla yeni düzenleme ve denetleme çerçevesi oluşturmak gibi zorlu bir görevle karşı karşıya bırakmış, bu çerçevede, eşgüdümün sağlanması ve gelecekteki krizlerin önlenmesi amacıyla yönetim yapısının gözden geçirilmesi gibi konular gündemin öncelikli maddeleri haline gelmiştir.

Kriz süresince sınır ötesi finansal kurumlarının karşılıklı bağımlılıkları nedeniyle devletlere başka bir seçenek bırakmayan “batmasına izin verilmeyecek kadar büyük” finans kuruluşlarına yapılan yardımlar kamuoyunun tepkisi ile karşılaşmış, kurtarma operasyonları ve iflas riskleri her gündeme geldiğinde krizin çıkışında sorumluluğu bulunmayan vatandaşların ödediği vergilerin verilen desteklerin kaynağı olduğu vurgulanmış ve neticede toplumsal tepkiler yükselmiştir. Finans sektörünün hedef tahtasında olduğu ve sıkı maliye politikalarının hâkim olduğu bir ortamda, politika yapımcıların büyük bir kaynak yaratabileceği

düşünülen finansal işlem vergilerine yönelimi doğal karşılanabilecek bir sonuç olarak görülmektedir.

Çalışma kapsamında başvuru kaynakların birçoğunda, finansal işlem vergilerinin etkililiğine yönelik olumsuz bir yaklaşım mevcuttur. Bu çalışmalarda finansal işlem vergilerinin varlık fiyatlarının kayda değer biçimde düşmesine, piyasadaki nakit akışının bozulmasına, piyasa dengesizliklerinin artmasına, dolayısıyla hâlihazırda düşük seyreden istihdam ve gelirin olumsuz etkilenmesine, hanehalkı tasarruf ve yatırımlarının azalmasına neden olabileceği, AB şirketlerinin sermaye maliyetlerini yükselterek Avrupa'nın sanayi sektörünün rekabet gücünün azalmasına yol açabileceği ve en önemlisi de finansal işlemlerin büyük oranda ve kalıcı olarak Avrupa dışına kaymasına sebep olabileceği değerlendirilmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun kendi çalışmalarında da, farklı AB ülkelerinde faaliyet gösteren alıcı ve satıcıları buluşturan aracılarda birlikte gerçekleştirilen basit menkul kıymet alım-satım işlemlerinin dahi, düşünülen daha uzun bir işlemler dizisi gerektiği ileri sürülmekte,⁶⁸ iş modellerinde yapılan değişikliklerin de bu uzun işlemler dizisini kısaltamayacağı, ülkeler arası finansal işlemlerin gerçekleştirilmesinde çok farklı yöntemlerin denenemeyeceği öngörülmektedir. Dolayısıyla söz konusu vergi, sınır ötesi işlem maliyetlerini artırarak Tek Pazarın işleyişine zarar verebilecektir. Ayrıca üye ülkelerin finansal piyasalarındaki likidite farklılıklarının da dikkate alınması durumunda finansal işlemler vergisinin nispi olarak daha küçük ve nakit akışı sınırlı olan piyasalarda düşünülen ciddi etkiler yaratabileceği ve bazı üye ülkelerde sermayenin maliyetini orantısız biçimde artırabileceği tahmin edilmektedir.

Finansal işlemler vergisi uygulamasının yaratacağı olumlu ve olumsuz etkiler, gerek teoride gerekse uygulamada bahse konu vergi üzerinde çalışan tüm tarafların da dile getirdiği üzere, birçok farklı değişkene bağlı olup, uygulama neticesinde ortaya çıkacak etkilerin sağlıklı bir şekilde analiz edilmesi için asgari üç yıla ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Bu tereddütler saklı kalmak kaydıyla, bu çalışmada incelenen ülke örneklerinin çoğu, vergiden beklenen faydaların tam olarak sağlanamadığını göstermekte, İsveç örneği ise finansal işlemler vergisi

⁶⁸ Avrupa Komisyonu,(2001), "Giovannini Report: Cross-Border Clearing and Settlement Arrangements in the European Union" (http://ec.europa.eu/internal_market/financial-markets/docs/clearing/first_giovannini_report_en.pdf)

sonrası yaşanan büyük boyutlardaki sermaye kaçışının en belirgin örneği olarak göze çarpmaktadır.

Elbette 22 Haziran tarihli Zirvede liderler tarafından üzerinde anlaşma sağlanamayan teklifin değerlendirilmesinde ülke deneyimlerinin veya yapılan objektif analizlerin yanısıra siyasi bir takım parametreler ve Birliğin iç dinamikleri de devreye girmiş ve Teklif kabul görmemiştir. Bununla birlikte, AB'nin ekonomik krizi aşma konusunda uzun bir zamana ihtiyacı olduğu ve çalışmanın ortaya koyduğu geçmiş deneyimler göz önünde tutulduğunda, finans sektörünün vergilendirilmesi konusunun benzer ya da farklı bir çerçevede önümüzdeki dönemde yeniden gündeme gelebileceği düşünülmektedir. Bu sebeple, yaşanan tecrübeler ışığında ve finans sektörünün istikrarı bozma gücü ve tartışmalara olan hassasiyeti dikkate alındığında gerek finans sektörü temsilcilerini gerekse politika yapıcılarını gelecekte de zorlu bir karar alma sürecinin beklemekte olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

KAYNAKÇA

AIMA, (2012), “Financial Transaction Tax: an assessment of the European Commissions proposed Financial Transaction Tax”, AIMA Araştırma Notu

Arbak, Emrah, (2011), “Will the financial transaction tax (FTT) enhance stability?”, CEPS Commentary, Ekim 2011.

Avrupa Birliği Konseyi, (2012), “Press Release: 3118. Council Meeting: Economic and Financial Affairs”, Lüksemburg, 22 Haziran 2012.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/131141.pdf

Avrupa Komisyonu, (2012), “Common Rules for a Financial Transaction Tax – Frequently Asked Questions”.

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/640&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>

Avrupa Komisyonu, (2011_a), “Commission Staff Working Paper: Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Council Directive on a common system of financial transaction tax and amending Directive 2008/7/EC”, Brussels, 28.9.2011, SEC(2011) 1102 final

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/impact_assessment.zip

Avrupa Komisyonu, (2011_b), “Financial Transaction Tax: Making the financial sector pay its fair share”, Basın Açıklaması, 29.09.2011.

Avrupa Komisyonu, (2011_c), “Proposal for a Council Directive on a common system of financial transaction tax and amending Directive 2008/7/EC” Brussels, 28.9.2011 COM(2011) 594 final, 2011/0261

(CNS)http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/com%202011%29594_en.pdf

Avrupa Komisyonu, (2010), “Towards more responsibility and competitiveness in the European financial sector”, EC Internal Market and Services Report, Belgium.

Avrupa Komisyonu, (2001), “Giovannini Report: Cross-Border Clearing and Settlement Arrangements in the European Union” (http://ec.europa.eu/internal_market/financial-markets/docs/clearing/first_giovannini_report_en.pdf)

Baldwin A., (2011), “A Comparative Study of the Potential Effects of a UK Tobin Tax”, Adam Smith Institute

Barclays Capital, (2011), “FTT: A Taxing problem” (Ekim 2011)

Bileşmiş Milletler Kalkınma Programı, (2010), “Taming Finance By Empowering Regulators: A Survey of Policies, Politics and Possibilities”, Ağustos 2010.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye, Binyıl Kalkınma Hedefleri, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248>, erişim tarihi: 18.06.2012

Brondolo J.D., (2010), Taxing Financial Transactions: An Assessment of Administrative Feasibility, IMF Working Paper

Campbell J., Froot K., (1993), International Experiences with Securities Transaction Taxes, NBER Working Paper Series

Coelho I., (2009), “Taxing Bank Transactions – The Experience in Latin America and Elsewhere”, Financial Institutions and Instruments – Tax Challenges and Solutions, ITD Global Conference, Beijing.

Ergül Ö., (2012), Sermaye Kontrolleri: Uygulanışı, Etkinliği ve Türkiye Üzerine Yorumlar, TCMB

EU Observer, (2012), “Ministers bury Robin Hood tax, splinter version possible”, 22 Haziran 2012. <http://euobserver.com/18/116732>

Financial Times, (2011), “Business attacks transaction tax plan”. 28 Eylül 2011. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f9d2188a-e9ec-11e0-a149-00144feab49a.html#axzz1xiCasqOy>

Güler, B.Ş. (2011), “Avrupa Birliği’nde 2008 Krizi Sonrası Finansal Düzenlemeler: Yeni Kurallar ve Kurumlar İstikrarı Sağlayabilir mi?”, Prof. Dr. Ahmet Gökdere’ye Armağan: Ekonomi ve Hukuk Üzerine Yazılar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011

Keskin N., (2009), “Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri”, Sosyo Ekonomi Dergisi

Matheson T., (2011), Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence, IMF Working Paper Series

Mc Kinsey Global Institute, (2011), “Mapping Global Capital Markets 2011”, Eylül 2011.

Neil McCulloch, (2011), “The Tobin Tax – A Review of the Evidence”, Institute of Development Studies, University of Sussex, 23 March 2011

OECD (2012), “TUAC, The Parameters of a Financial Transaction Tax and the OECD Global Public Good Resource Gap”, 2010-2020, 15 Şubat 2010.

OECD,(2011_a), Freedom of Investment Process, Haziran 2011

OECD, (2011_b), “Economic Surveys: Brazil”, Haziran 2011

Persaud, Avinash, (2011), “EU's financial transaction tax is feasible, and if set right, desirable”, VoxEU Commentary, 30 September 2011.

Raciborski R., J. Lendvai and L. Vogel (2012) "Securities Transaction Taxes: Macroeconomic Implications in a General-Equilibrium Model", European Economy Economic Paper, no. 450.

Seyhan F., (2008), Finansal İşlem Vergileri ve Türkiye’de Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Uygulaması, Marmara Üniversitesi

Shome P., (2011), “Financial Transaction Tax”, IMF Working Paper Series

Uluslararası Para Fonu (IMF_b), (2012), “ Fiscal Monitor April 2012: Balancing Fiscal Policy Risks”, Mayıs 2012.

Uluslararası Para Fonu (IMF_a), (2012), “Global Financial Stability Report: Quest for Lasting Stability”, Nisan 2012

Uluslararası Para Fonu (IMF), (2010), “A Fair And Substantial Contribution By The Financial Sector: Interim Report for the G20”. 16.04.2010.

Uluslararası Para Fonu IMF, (2002), “ Global Financial Stability Report”, Mart 2002.

Vural İ.Y., (2004) “Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2004, Sayı: 12.

89 No’lu Gider Vergileri Genel Tebliği, 19/01/2012

<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=dPD8ZomGh2rFg1SH&type=teblig>

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında

Tebliğ <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1053>

www.europeanvoice.com/article/imported/commission-seeks-to-calm-fears-about-ftt/73340.aspx

www.ft.com

tmagazine.ey.com/wp-content/uploads/2011/04/2011G_CM2327_Brazil-increases-tax-on-financial-transactions.pdf